

DE TRIVITI
VENTIVITI

DE VIRGO
CONCEPTA

APPARVET BE
NIGL

VENTIVITI

DE VIRGO
CONCEPTA

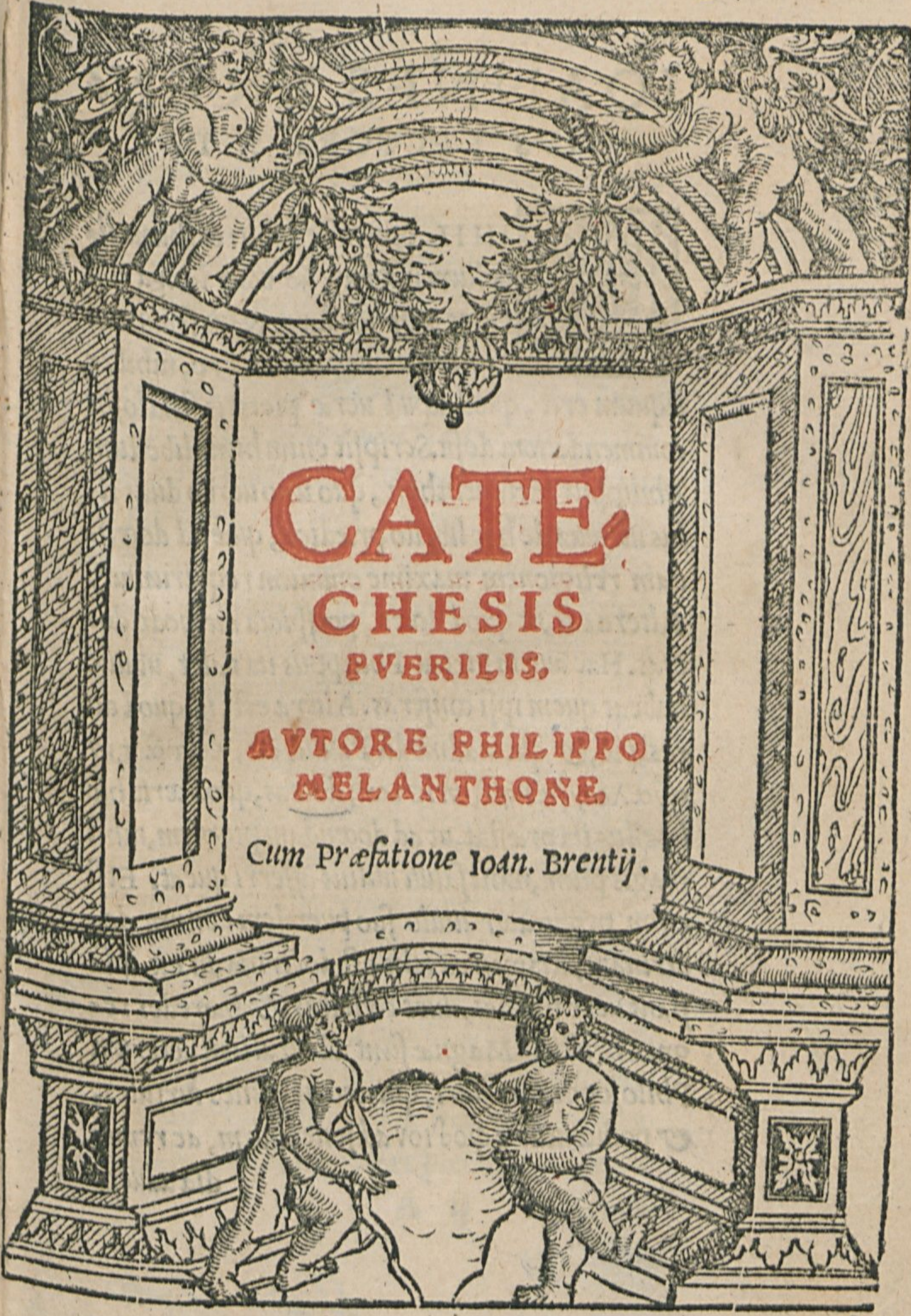
APPARVET BE
NIGL

Sammelband *de h y*

4

**CATECHESIS
PVERILIS.**

**AVTORE PHILIPPO
MELANTHONE**

Cum Praefatione Ioan. Brentij.

Fru Bl. 10^a verso

IOANNES BRENNI
TIVS LECTORI S. D.

Nihil opus esse arbitror, hunc libellum κατὰ χῆσιν εὐεως longa concione commendare. Nam si autoris tantum nomen indicauero, nihil reliquum erit, quod apud ueræ pietatis studiosos commendationi desit. Scripsit enim hunc libellum Philippus Melanchthon, quo uno uerbo duas illas uirtutes de hoc libello prædico, quæ ad docendam religionem maxime omnium requiruntur. Altera est, ut quod doces, perspicua methodo doceas. Hac autem uirtute Philippus ita ualet, ut uix habeas quem ipsi conferas. Altera est, ut quod doces, pie, & quemadmodum Paulus ait, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ᾧ πισεως doceas, quod certe hic libellus ita præstat, ut ad docendam pietatem, nihil magis pium, nihil saluti utilius afferri queat. Et si enim profiteatur titulo suo puerilem tantum doctrinam, attamen ea talis est doctrina, ut ex ipsa fiant uere filij dei, ciues cœlestes, & hæredes regni Christi. Magnæ sunt admirationi ueterum Philosophorum libri, qui docent ciuiles uirtutes, & pollicentur εὐδαιμονίαν ad senectutem, ac remedia aduers

In Bl. 10^a verso

EPISTOLA.

dia aduersus omnes animi perturbatiões, sed quod illi prolixè quidem pollicentur & conantur, perficere autem reuera non possunt, id paruus hic libellus egregie absoluit. Continet enim summam eius doctrinæ, quæ non tantum docet ciuilem honestatem, nec affert tantum εφοδ'iov ad senectutem, sed docet ueram iusticiam coram Deo, & affert εφοδ'iov per omnia aduersa, per mortem ipsam, ad perpetuam uitam & fœlicitatem. Adolescentes omnino non sunt à studio ueræ Philosophiæ, quam Ethnici tradiderunt, abducendi. Habet enim ea Philosophia suam dignitatem, habet suam utilitatem. Sed ut recte & utiliter Philosophentur, primum omnium hac Christiana doctrina imbuendi sunt. Nisi enim hæc pietatis fundamenta probe iacta fuerint, nullum, quod superstruxeris ædificium constabit. Nec fieri potest, ut uera Euangelij doctrina, quæ hoc tempore, diuino beneficio in ecclesia renouata est, conseruetur, nisi pueria & adolescentia in his præcipuis religionis nostræ capitibus diligentissime erudiãtur: Vetus dictum est, conuitia cuncta dixeris, cum ingratum hominem dixeris. Quare, si noluerimus erga deum ingrati esse, necesse habemus magno studio contendere, ut pueri hæc pietatis rudimen-

A ij ta non

Adolescentes

*Adolescentes
non sunt ab
ducendi a
studio ueræ
Philosophiæ*

*Vetus
dictum*

EPISTOLA.

ta non discant tantum, sed etiam ediscant, & semper in ore habeant. Maiores nostri diligenter curarunt, ut pueri domi recitarent decalogum, symbolum, quod uocant, apostolorum, & orationem dominicam. Ac non dubito, quin Deus in tam horrendis tenebris, quibus doctrina religionis hactenus obruta fuit, hoc domestico Catechismo ecclesiam conseruarit. Quid enim, obsecro, in publicis templis docebatur, praeter Missas, Indulgentias, commendationes humanorum meritorum, inuocationes sanctorum, & alias id genus nugas & impietates? Nec alia erat publica ecclesiae facies, quam quae quondam in Israel regnante cultu Baalico. Quare, qui seruari sunt, quo minus has impietates corde suo adorauerint, hi certe diuina clemencia, per domesticum Catechismum, qui pueris, pius ac simplex inuicem tradebatur, seruari sunt, ut hic Catechismus, optimo iure, auita nostra religio dicendus sit. Et omne nunc studium nostrum in hoc solum collocatur, ut homines per renouatam Euangelij doctrinam reuocentur ad eam religionem, quam maiores nostri ab Apostolis acceperunt, & nobis domi tradiderunt, hoc est, ut, quem admodum propheta ait, cor filiorum conuertatur ad patres ipsorum. Nec aliud conatur Satan per impios

Quid in
publicis
templis do-
cebatur

Satan uult
obscurare Ca-
techismum

EPISTOLA.

impios Pontifices & Tyrannos, qui Euangelion
 persequuntur, quam ut rursus hunc Catechismum
 in ecclesia obscuret. Multa quidem alia sunt, quae
 impij praetexunt persecutioni, ut ingeniosus arti-
 fex est Satan, ad transfigurandum se in angelum
 lucis. Sed mihi crede, hoc agunt, ut Catechismum,
 hoc est, decalogum, symbolum Apostolorum, &
 orationem dominicam e medio tollant. In decalogo
doce mur agnoscere peccatum, & corruptionem
nostram. At qui docent merita humana expiare
 peccatum, & vires humanas implere posse legem
 Dei, hi grauitatem peccati obscurant. Tollunt igitur
 decalogum, etiamsi uerba ipsa inuiolata relin-
 quant. In Symbolo Apostolorum credis in Chri-
stum pro te passum & mortuum, propter quem
habeas Deum patrem, placatum, & remittentem
peccata. In oratione dominica, inuocas Deum, pa-
 trem, & petis per clementiam patris in filio ex-
 hibitam debitorum remissionem. At qui docent
 & urgent, quod persecutores Euangelij faciunt,
 Deum remittere peccata, non propter Christum
 filium suum, per fidem, sed propter merita nostro-
 rum operum, hi nec Deum patrem, nec filium eius
 uere agnoscere docent, ideoque, quantum in ipsis
 est, abolent, tam Symbolum Apostolorum, quam

A iij oratio

EPISTOLA.

orationem dominicā. Quare cum defendis eam
doctrinam Evangelij, quam DOMINVS hoc
tempore ecclesie suae clementer restituit, scito
te ad retinendum decalogum, Symbolum Apo-
stolorum, & orationem dominicam, pro uera
patria regione, ac coelesti salute pugnare. Non
pudeat autem nos omni quo possumus, stu-
dio, pueros hac Catechesi erudire. Plato dicit
τὸν φιλ παιδείας ἐπιμελητὴν, esse maxi-
mum summorum in ciuitate magistratum. Et
addit. πανδὸς ὕψους ἢ πρώτης βλά-
στη καλῶς ὀρμηθεῖσα, προς ἀρετηρτησ
αυτοῦ φύσεως, κυριότατη τέλη ἐπι-
δειναι δὲ πρόσφορον. Nostrae litere testan-
tur angelos esse custodes puerorum. Quod si an-
geli seruiunt pueris, quanto magis nos debemus
eis cum omni officiorum genere, tum praecipue
eruditione pietatis seruire. Horum, inquit, est
regnum coelorum. Pertinet igitur ad ipsos coe-
lestis doctrina, quam cum hic libellus docte &
pie explicet, ἀμφοτεροῖς χερσίν ab
omnibus pietatis studiosis excipendus,
& ad manum semper habendus
est. Vale.

Cateca

φίλο

CATECHE- SIS

QVID SIGNIFICAT
CATECHESIS?

VERBUM Græcum ΚΑΤΗΧΕΩ,
est erudio seu doceo. Olim autem
erant in Ecclesia non solum Episco-
pi & Pastores, sed etiam ΚΑΤΗ-
ΧΗΤΑΙ, quorum erat proprium munus, erudire
novitios, priusquam baptizabantur. Vnde Cate-
chesis adhuc dicitur quædam prima institutio, in
qua compendio traditur summa Evangelij. Talis
autem docendi ratio erat. Non solum propone-
bant ΚΑΤΗΧΗΤΑΙ doctrinam, sed ab auditori-
bus reposcebant dictata, quod in docendo utilis-
simum est. Ita enim exploratis auditoribus, ani-
maduerit potest, quid quisque intelligat, & erran-
tes admoneri possunt, & hæc ratio docendi, in
qua dictata reposcuntur, pprie est ΚΑΤΗΧΕΙΝ ma-
ximèque prodesset in Ecclesia manere hæc cõsue-
tudinẽ, explorare rudiores, ut iudicia de necessa-
rijs rebus formarẽtur. Prodest et illud unã quan-

Cate-
chesis.

ΚΑΤΗ
ΧΕΙΝ

A iiij dam simplia

DE DECALOGO.

simplicem & certam formam doctrinae extare, & tenere certos loquendi modos, qui nihil habent ambiguitatis, & sunt consentanei scripturae, sicut & Paulus praecipit Timotheo, ut cōseruet ὑποστατικῶς sanam doctrinam, id est, certam formam. Nam dissimiles & ambigui modi loquendi pariunt multas (cum alius aliud intelligit) dissensiones. Saepe etiam pariunt errores.

DECALOGVS.

Quid praecipit primum praecipitum?

Apte orditur lex ab agnitione dei. Nam primum praecipitum docet esse deū, & requirere obedientiam, benefacere obedientibus, & punire inobedientes. Ac simul tradit modum quo Deus uult apprehendi, & cultū quo uult coli. Docet enim deum esse uerbo & aliquo ipsius testimonio apprehendendum. Ideo sic ait: Ego sum Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, quasi dicat: Ecce hunc Deum agnosces & coles, qui tibi hoc uerbum proponit, & qui tibi proposuit Testimoniū de se, scilicet hoc ipsum opus, quod eduxit populum ex Aegypto. Ita & nos debemus apprehendere Deū uerbo, quod nobis datum est, & testimonio scilicet, quia exhibitus est nobis Christus. Hunc Deum, qui est pater Domini nostri

ni nostri

DE DECALOGO.

ni nostri Iesu Christi, agnoscere & colere debeamus. Cultus uero sunt timor & fides & perfecta dilectio. Est enim emphasis in particula DEVS Tuus, id est, curans te. Zelotes, id est, qui non patitur alteri tribui gloriam Dei, non patitur alios deos conungi aut inuocari. VISITANS iniquitatem &c. Hic requirit timorem: rursus requirit fidem & dilectionem, cum ait: Faciā misericordiam diligentibus me, sicut & alibi declaratur hoc praeceptum: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde. Item: dominum Deum tuum timebis & illi soli seruiēs. Ita primum praeceptum tradit & modum agnosendi dei, & ueros cultus. Sunt q̄; ueri & primi cultus interiores, timor, fides & dilectio. Et quia magis intelligi possunt hi motus, timor & fides, ideo cum quaeritur quid praecipiat primum praeceptum, commodissimum est respondere, timorem dei & fidem. Quomodo autem fides pariat dilectionem, aliās dicitur.

Zelotes

Veri
cultus.

SATISFACIUNT NE HOMINES huic praecepto?

LEX dei requirit perfectam obedientiam, perfectum timorē, perfectam fiduciam dei, perfectam dilectionem Dei, iuxta illud: Diliges dominū Deum tuum ex toto corde. Sed quia

A v natu

DE DECALOGO.

natura hominis corrupta est uitio originis, ideo hæret in nobis dubitatio, carnalis securitas, concupiscentia, quæ magis amat carnalia quàm deum. Ideo hæc infirma natura nunquam potest satisfacere huic legi, & semper accusat nos hæc lex. Nunquam enim tantum timemus, aut diligimus Deum, quantum oportuit. Imò ne inchoari quidem potest obedientia huius præcepti, nisi prius audiamus Euangelium de Christo & de remissione peccatorum.

QVOMODO INCHOATVR

hæc obedientia?

AD inchoandã hanc obedientiam, necesse est addere Euangelium de Christo, & de remissione peccatorũ. Non enim possunt humana corda deo credere, non sentiunt se exaudire, non diligunt Deum, nisi prius intelligant Deum esse placatum. Cum igitur per terre facti agnitione peccatorum nostrorum, audimus nobis donari remissionem peccatorũ, propter filium dei Iesum Christum, qui pro nobis factus est uictima. Hac consolatione eriguntur mentes, & incipiunt credere & confidere deo, quòd sit nobis propitius. Agnoscunt igitur eius misericordiam, & statuunt nos respici, nos exaudiri.

DE DECALOGO.

audiri. Ideo incipiunt eum diligere. Ita in his qui agunt pœnitentiam sunt terrores, timor, fides, dilectio. Et hæc obedientia tantum inchoata est. Placet autem Deo, quia fide propter Christum sumus facti filij. Ita legis finis est Christus. Non enim potest fieri lex nisi agnito Christo, & placet, quia credimus Christo. In hanc sententiam inquit Paulus. Lex stabilitur per fidē. Sed de hac inchoata obedientia infra iterum dicendum erit. Nunc attigi tantum, ut consideretur, quatenus obediant pij huic legi. Oportet enim pios habere inchoatā obedientiam in cordibus, nec satis est huic præcepto, nosse & profiteri ea quæ docet symbolum, & obseruari externā disciplinam, in cultu huius dei, quem prædicat Euangelium. Hæc obedientia est ciuilis disciplina, qualis esse etiam potest in hypocritis. Sed oportet in corde uerum timorem, ueros pauores, & rursus ueram fidem & consolationē existere. Et qui sic agnoscunt Deum, ut apprehendant eū per hoc signū quod nobis propositū est, id est, per Christum, & per hoc uerbum nobis datum, hi uerè agnoscunt Deum, quemadmodū monemur in hoc præcepto.

**QVÆ SVNT PECCATA
contra primum præceptum**

San: 2:

Negare id linguam Das ein Gott sey,
oder das Gott sey, hinc vultu
hab auf der unyusthen weyßung

DE DECALOGO.

Gradus multi sunt, sed omnes pugnant cum timore aut fide.

I

Primus gradus est Epicureorum, uidelicet esse αθεουσ, negare quòd sit deus, aut quòd sint ei curæ res humane.

II

Secundus est idolatrarum, tribuere creaturis honorem dei, uidelicet omnipotentiam, inuocationem &c. Sicut gentes fingebāt esse multos deos, & nunc sancti inuocantur.

III

Tertius est Iudæorum, Mohometistarum, & omnium hæreticorum, qui non apprehendunt deum iuxta uerbum dei propositum, sed fingunt sibi suos deos contra uerbum dei. Item confidunt certis ordinationibus contra ordinationem & mandatum dei.

IIII

Quartus est magicorum qui faciunt pacta cum diabolo, credunt diabolo contra mandatum dei. Item confidunt certis ordinationibus contra ordinationem & mandatum dei.

V

Quintus est eorum qui alligant deum ad certas statuas humana autoritate positas, aut etiam uim ipsis statuis tribuunt. Nam Esaias docet credendum esse, quod in omni loco pariter exaudiat Deus, agentes pœnitentiam. Item impietas est ab

Impietas id est ligare deum humana autoritate ad certas statuas,
Das ist auch das schertz vnder Gott, aut
so man Gott vnderthig außgerichte, weil
oder an gewisse werck, die von unyusthen
vberdacht sijnt id

DE DECALOGO.

aut certa opera, humana autoritate excogitata.

Sextus est hypocritarum, qui quamuis non sunt palam $\alpha\theta\epsilon\omicron\iota$, tamen uiuunt in carnali securitate, & contemnunt iudiciū Dei, nec habent uerū timorem Dei. Item magis diligunt opes aut uoluptates aut gloriam quàm deum. Item non agnoscunt quod deo debeatur gratitudo & obedientia, quia sit creator, & quòd fruimur eius beneficijs.

VI

Septimus est desperatio & odium dei, quem admodum Saul desperat, & cum uidit se abiectū, irascitur deo, & odit deum.

VII

Octauus est impia fiducia proprie iusticie coram deo, ut pharisæi illius Lucae xviij. Nam hypocritæ dupliciter peccant. Non intelligunt iudicium dei aduersus peccatum. Itaq; non uere timeant Deum. Rursus etiam transferunt gloriam, quam debebant Christo, in propria opera & propriam dignitatem.

VIII
I gerechtig
Acht

Nonus, dubitatio perpetua in animis, an exaudiamur, an deus respiciat nos, an deus uelit nobis ignoscere. Huic dubitationi repugnant sancti & fide se erigunt. Sed in impijs manet dubitatio & diffidentia, quæ & ipsa gignit contemptum & odium Dei, quia imaginatur deum aut otio-

II transfer
Zulassen zu
Hilfen

Quid in impijs uel dubitatio in
deum Gerlossen bleibt frimung
vnd mißtrauen

IX
Im exand:
Ob wir er
fort werden
oder ob Gott
nicht vns
sumt, ob vns
Gott wolle
erfordern

DE DECALOGO.

sum esse, aut iniquū, crudelē, qui tot modis affligat hanc naturā infirmā, nec uelit eam liberare.

X

Impatientia.

Decimus est impatientia. Nam Deus subiecit humanam naturā afflictionibus. Quare patientia est obedientia erga uoluntatē Dei. Contra impatientia est repugnare uoluntati dei, & irasci deo, & crudelitātē aut iniustitiam deo tribuere. Ac diligenter meminerimus impatientiā esse peccatum contra primum præceptū, iuxta illud. Irascimini & nolite peccare. Nam hæc admonitio in magnis doloribus prodest, ut discamus dolori & iracundiæ repugnare. Etsi autē erumpunt etiam sanctis interdum hi affectus, tamē hi repugnant eis, & subiiciunt se uoluntati dei.

Edmunt her
aus herber

XI

Defectus
abfaller

Vndecimus, negligere & contemnere uerbū dei, deficere à uera doctrina, seu metu, ut Petrus deficiebat, seu propter scandala & hominū gratiam, seu quascunq; alias causas.

Verbo XII
Pungunt
regem me
est unum
uipserit

Duodecimus, fiducia propriæ potentiæ & sapientiæ, ut Sennaherib confidebat sua potentia se euersurum esse regnum Iudaicū, nec curabat auxilium Dei, nec petebat. Deniq; generaliter peccata sunt contra primum mandatum omnis contemptus dei, uidelicet deficere à deo & contra mandata dei facere, atq; ita præferre creaturæ suæ fundamentis uel turas.

Deniq; qd
autus sint
ex his est

Expett, alle Larungung

Amara d'vulgum ista in Iudeo Quid
in obediuntur deo Isten gepotts
DE DECALOGO.

Nam in Iudeo in Iudeo ungeborenen in vor
turas deo. Quare in omni peccato simul inest uio
latio primi precepti. Nam omnis inobedientia
est contemptus dei seu deficere à deo.

E regione colligantur bona opera primi pre
cepti. Credere omnes articulos fidei, nec assentiri
Epicureis, Idolatris, Iudæis, Mahometistis, Hære
ticis, nō tribuere sanctis honorē dei, non inuoca
re sanctos, nō alligare deū ad certas statuas. Nō
facere pacta cū diabolo, non cōfidere obseruatio
nibus contra ordinationem diuinā. Habere uerū
timorem dei, & ueram fiduciam erga deū prop
ter dominum nostrum Iesum Christum. Diligere
deū, hoc est, agnoscere, quòd deo debeat grati
tudo & obedientia, quia sit creator, quia fruamur
beneficijs eius, quia per filium suum nos redeme
rit &c. Ac propterea non esse faciendum con
tra mandatum dei, propter uoluptates, opes, glo
riam, aut ullam creaturam. Non habere fiduciam
proprie iustitiæ, sed petere misericordiā & cer
to credere, quod per misericordiā propter Christū
pater sit nobis propitius. Repugnare impatien
tiæ, & agnoscere quòd obedientia in cruce sit
præstanda deo. Nō cōfidere potētia aut sapiētia,
sed auxiliū dei in omnibus negocijs petere. Non
deficere à uerbo Dei, propter metū aut scādala,

aut

arbitrium Gottes
nam in ob
falsum nam
Satt ist

DE DECALOGO.

aut alias uiles causas. Hæc sunt opera prima præcepti. Et in omnibus bonis operibus debet addi hic finis, ut fiant propter deum, hoc est, quia cupiamus deo grati esse & obedire. Ita omnia bona opera aliorum præceptorum fiunt opera primi præcepti. Et uirtutes proprie pertinentes ad primum præceptum sunt fides, timor, spes, dilectio, gratitudo erga deum, id est, tota obedientia erga deum. Et hæc opera atq; uirtutes, sunt cultus dei interiores, qui sunt uere spirituales cultus.

*Et uirtutes sunt
in angelis pro
fructu uirtutis
habetur in
uestro gressu, sunt*

QVAE EST POENA VIOLATI primi præcepti

Toti decalogo additæ sunt promissiones & comminationes, etsi non repetuntur nominatim in singulis præceptis. Primum igitur sciendum est æterna morte puniri uiolatione decalogi, sicut Christus inquit Matthei 5. Nisi iustitia uestra abundauerit &c. Item: Si uis in uitam ingredi, serua mandata.

Secundo accedunt & poenæ temporales. Estque primo præcepto peculiaris comminatio addita, puniens in tertiam & quartam generationem &c. Quod enim dicit uagari poenas per multos, intelligatur de temporalibus. Itaq; magnitudo poenarum commonefaciat nos, ut fugiamus

DE DECALOGO.

mus Idolatriam & impios cultus, & conemur obedi-
re huic praecepto. Et extant exempla, ubi de-
us propter peccata maiorum deleuit & ipsos & ^{Pœnae}
posterios. Vt Saul cū tota posteritate deletus est.
Propter Davidis peccatum afflicta est tota gens
Israel. Propter Idolatriam Salomonis regnū Is-
rael distractum est, & secuta perpetua discordia
duorum regnorum, & impij cultus in Israel in-
stituti sunt. Ita unum peccatum peperit & infi-
nitas calamitates & infinita peccata. Hæc exem-
pla recitantur, ut magnitudinem iræ Dei aduer-
sus peccata consideremus & Deum timeamus.
Horrendū est enim pœnas uagari per multos pro-
pter unius peccatū. Ita unus fit reus exitij mul-
torū. Sed obijciat aliquis: Filius non portabit ini-
quitatem patris, hæc comminatio minatur filijs
propter maiorum delicta, ergo est iniusta. Re-
spondeo ad maiorem, maior debet intelligi de iu-
ditio magistratus. Is tantum autorem delicti de-
bet punire non alios. Sed hac regula non tenetur
Deus. Et sicut humanus captus non uidet quan-
tum mali sit in contemptu Dei, imò hoc peccatum
ducit esse honestissimū, ita deus sancit pœnam su-
pra humanum captum, & ipsius decretum eò est
iustum, quia ipse decreuit. Deinde & hoc adden-
dum est.

B dum est.

*filius non
portabit
iniquitatem
patris*

DE DECALOGO.

dum est, poena aeterna non infligitur nisi propter proprium peccatū. Sed poenae temporales uagantur per plures. Sic Ezechiel docet de Euangelio, quod tradit exceptionem huius sententiæ legis. Ezechiel enim accommodat sententiam illam ad iudicium spirituale: filius non portabit iniquitatē patris, uidelicet si intelligatur de aeternis poenis. Hæc enim est propria Euangelij doctrina, quod Deus remittat peccata agentibus poenitentiam. Item quod nemo aeterna poena puniatur nisi propter proprium peccatum. Item quod etiam temporales poenas mitiget deus propter poenitentiam. Itaq; has duas interpretationes hic obseruemus, uidelicet alteram de poenis temporalibus, alteram de exceptione Euangelica, uidelicet comminatio est uera, & manet in mundo, sed excepti sunt illi, quos eximit Euangelium, scilicet qui agunt poenitentiam. Impijs uero hæc comminatio non est abolita: lex dei est aeterna. Quare & hæc sententia aduersus impios manet & durat omnibus temporibus. Ideo punit deus mundum, erroribus, bellis, dissipationibus rerum publicarum & alijs in gentibus calamitatibus, præcipue propter peccata contra primam tabulam.

QVAE

DE DECALOGO.

QVAE EST PROMISSIO

addita primo praecepto?

Promissio est in his uerbis: *faciens misericordiam in millia diligentibus me. Ut enim idolatri minatur poenas, ita his proprie pro ueris cultibus promittit ingentia beneficia, sicut pacem, uictorias, defensionem, fertilitatem, foelicitatem in consilijs & rebus gerendis. Sed de promissionibus legalibus haec quatuor moneri oportet. Primum quomodo contingant praemia, cum promissiones sunt conditionales, & legi non satisfiat. Secundum addi debet doctrina Euangelij de cruce & spiritualibus praemijs. Tertium, quo ordine petenda sunt praemia corporalia. Quartum, quod expectatione praemiorum sit exercenda fides.*

DE PRIMO.

Promissiones legis sunt conditionales, dantur enim praemia pro nostra obedientia. Quanquam autem re ipsa nemo legi satis facit, tamen quia deus approbat inchoatam obedientiam propter Christum. Ideo etiam praemia dat pro illa obedientia, sicut clare inquit Christus: *Merces uestra copiosa est in caelis.*

DE SECUNDO.

Euangelium interpretatur legem, docet enim

B ij

de cruce

DE DECALOGO.

Præmia. de cruce, quod uidelicet in hac uita pijs affligantur, & tamen addit post hanc uitam habituros esse præmia. Præterea in hac uita docet contingere pijs præmia spiritualia, & quedam corporalia, quia deus uult etiam in hac uita conseruare Ecclesiam. Ex lege hoc argumentum sumitur. Iustum est ut pijs dentur præmia, impijs poenæ, pijs sunt subiecti cruce, ergo iniuste affliguntur. Hic respondendum est ad maiorem, maior est sententia legis, quam postea Euangelium interpretatur, quod docet ordinationem Dei esse, ut differantur præcipua præmia & præcipuæ poenæ. Præterea docet ideo pios in hac uita subiectos esse cruce, quia ad huc habent reliquias peccati, quas oportet per mortem aboleri, tametsi sunt imputatione iusti. Quamquam igitur sancti in hac uita subiecti sunt cruce, tamen afficientur præmijs post hanc uitam, præterea multa etiam redduntur in hac uita. Et quamquam lex non satis clare concionatur de spiritualibus præmijs, tamē ex Euangelio discimus proposita esse pro bonis operibus præmia spiritualia, quæ etiam in hac uita contingunt, uidelicet incrementa plurimarum uirtutum & donorum, sicut Augustinus inquit, Dilectio meretur augeri dilectione. Et docet idem parabola de negotiantibus.

In Euang.

DE DECALOGO.

In Euangelio promittit Christus & corporalia
præmia, cum inquit: primū querite regnū dei &
cætera adijciuntur uobis. Item: acipietis centuplū,
sed cum persecutione. Et Paulus: Pietas habet pro
missionem presentis uitæ & futuræ. Quia enim
Deus in hac uita etiam uult conseruare Ecclesiã,
addit etiã corporalia præmia. Huc pertinet histo
ria Davidis, Ezechie, & similiū regū, qui glo
riosi uictorijs ornati sunt aduersus Idolatras, si
cut promittit deus: Glorificantes me glorificabo.

DE TERTIO.

Deus iussit peti & expectari etiam corpora
lia præmia. Sed modum quo daturus est deus, nos
prescribere illi non debemus. Item gradus seruan
di sunt, ut gloriam dei pluris faciamus quam no
stram utilitatem. Quare non debemus à Deo de
ficere etiam si differt, aut non uidetur dare præ
mia. Non enim in totū remouenda est mentio præ
miorum, sed gradus seruandi sunt, quia constat
mandatum dei esse, ut præmia ab ipso petamus.

DE QVARTO.

Etiã corporalia præmia idco proponuntur,
ut eorum expectatione fides exerceatur. Quare
recte discamus uti his promissionibus. Nam hæc
expectatio præmiorum corporalium fit cultus

B iij dei,

DE DECALOGO.

Dei, cum fide & suo loco petuntur & expectantur, sicut Psal. ait. Inuoca me in die tribulationis & eripiam te, & glorificabis me. Ut autem intelligi possit quomodo exerceatur fides, primum humanæ mentis cæcitas, consideranda est. Ad eum enim non cernit mens humana præsentiam Dei, ut somniet casu euenire bona & mala, nec sentiat Deum poenas infligere, aut bona dare. Hæc caligine & his tenebris oppressæ sunt humanæ mentes. Ideo deus, ut hunc errorem euellat ex animis nostris, proponit promissiones & comminationes. Et sæpe inquit se dare bona ut agnoscamus ipsius beneficia esse. Cum audis hanc promissionem: Date & dabitur uobis, interroga tuum animum, an uere expectet bona à Deo. Obstrepit enim humana infirmitas, & clamitat se nescire an consilio dei certa bona nobis contingant, sed casu potius sine delectu obijci uidentur bona & mala, pijs & impijs. Primum igitur fides est & cultus dei & opus primi præcepti, statuere quod bona & mala contingant consilio dei, quod deus puniat, quod iuuat. Hic primus fidei gradus est, quem in his promissionibus exercere debemus. Deinde accedant & alij gradus. Etsi enim dictum est: Date & dabitur uobis, tamē mens tua reclamatur.

DE DECALOGO.

reclamat, & disputat deum non tanti facere hoc
tuum opus, ut propterea aliquid det, præsertim
cum alioqui etiam indignus sis & peccator. Et
hæ sunt causæ cur tales promissiones minus mo-
ueant plurimos homines, quia alij cogitant simpli-
ter casu euenire bona & mala: alij cogitant deũ
non tanti facere nostra opera, ut reddat præ-
mia, ita duplex est impietas. E contra igitur cru-
diendus est animus, cum audit hanc promissionẽ:
Date & dabitur uobis, primum, ut uerè statuatur,
bona nobis à Deo dari, & non contingere casu.
Secundus gradus fidei est proprie Euangelicus.
Statuendum est enim, q̄ hæc nostra obedientia
non placeat, propter propriam dignitatẽ, sed pla-
ceat in his qui fide recõciliati sunt propter Chri-
stum. Quare Deus certò promissionem suam ser-
uaturus est. Hæc fides quæ sentit diuinitus dari
bona: item quæ sentit Deo placere nostrũ opus
propter Christũ, inuitat certe ut demus libentius,
& expectat uicissim à Deo bona. Ita opus nostrũ
fit quoddã sacramentũ, q̄ admonet nos diuine
promissionis. Quare & tales promissiones diligẽ-
ter inculcandæ sunt animis, & ipsorũ operũ uti-
litas intelligẽda est, & in ipsis operibus fides se-
exultat ac læt. Quare et si petũtur corporalia

B. iij bona.

DE DECALOGO.

bona, tamē quia fide Deus agnosatur, & hæc suo loco petuntur, talia opera sunt spirituales cultus Dei, sicut docet sententia psalmi supra citata.

Quidam indocti cum non docent petere corporalia, tollunt magnā partem cultuum dei, scilicet inuocationem & exercitia fidei in communi uita. Imò sciendum est totam uitam corporalem & omnia negotia & pericula, debere esse occasionem inuocationis & exercendæ fidei. Et quanquam uita corporalis subiecta est afflictionibus, tamen ipsam quoq; curat & gubernat Deus, ut conseruet Ecclesiam. Ideoq; plene sunt talium exemplorum hystoriae Genesis & Regum, quæ ob hanc ipsam causam nobis propositæ sunt, ut intelligamus similia pericula gubernari à Deo, & similiter à nobis requiri inuocationem, iuxta illud: Commenda deo uitam tuam, & ipse faciet. Hæc in genere de comminationibus & promissionibus in toto decalogo scire prodest.

DE SECVNDO PRÆCEPTO.

Aptissimus ordo est præceptorum, primum enim docet de interiore cultu mentis. Secundum de significatione externa, quæ fit inuocatione & docendo. Nam hi sunt primi cultus exteriores. Est autem propter breuitatem negatiue pos

DE DECALOGO.

ue positum, & prohibet abusus diuini nominis.
Ergo è regione quærendum est, quos bonos usus
præcipiat.

QVOS BONOS VSVS DI-
uini nominis præcipit?

SEx, uidelicet inuocationem, gratiarum actio-
nem, glorificationem, confessionem, doctrinã,
fidem iuris iurandi. Inuocatio oritur ex fide:
quia enim credimus quod sit deus, quod exaudiat,
quod uelit saluare, ideo inuocandus est. Discimus
igitur hoc loco præceptum Dei esse, ut inuocemus
& oremus ipsum. Et hunc cultum inter summos
esse quem soli pij præstant.

QVOMODO FIT HOC
præceptum?

NON potest fieri sine agnitione Christi,
quia in inuocatione obstrepit nobis indig-
nitas nostra, & consaentia agnoscens pec-
cata sua, non audet sperare & petere bona à deo.
Ideo necesse est scire quod propter Christum pa-
ter sit propitius, & ignoscat nobis, quod propter
ipsum certò exaudiamur, & quod ipse sit ponti-
fex, qui interpellat pro nobis, & nostras preces
offert patri. Hæc fides in Christum in oratione
addenda est, ita & hic uidemus legem non fieri
sine Christo.

B v Gratia.

DE DECALOGO.

**Gratiarū
actio.**

Gratiarum actio est externa professio, quæ etiam oritur ex primo præcepto. Nam supra præcipitur ut mens agnoscat deum esse creatorē, saluatorem, & autorem omnium bonorum. Ac propterea deberi gratitudinem & obedientiam.

Hic igitur præcipitur externa prædicatio, beneficium Dei, ut alios inuitemus ut & ipsi sentiant Deum esse creatorem, saluatorem, autorem beneficiorū, et incipiant eū timere, et illi credere.

**Glorifica
ratio.**

Glorificatio est uitare blasphemias & scandala, & referre omnes actiones eō, ut exempla nostra præluceant alijs, inuitem eos ad pietatē, ornent gloriam Dei, reddant gratiorem & commendatiorem doctrinam, sicut præcipit Christus: Luceat lux uestra coram hominibus.

PECCATA CONTRA SE- cundum præceptum.

I

Omittere inuocationem dei & gratiarum actionem.

II

Inuocare idola & sanctos.

III

Falsam doctrinam spargere aut defendere, & ueram deprauare, calumniari, obscurare.

IIII

Impius cultus instituere aut retinere.

V

Non confiteri ueram doctrinam cum inter-
rogamur.

Non

DE DECALOGO.

Non docere Euangeliū ubi postulat uocatio.

VI

Non consulere ambigenti Ecclesie, nec dijudicare ambiguas controuersias si postulet uocatio. Nam hoc est præcipuum Episcoporum officium, curare ut dijudicentur ambiguae conscientie. Nam dubitatio est horribilis carnificina conscientiarū, & parit desperationē & impietatē.

VII

Pugnant cum hoc præcepto & blasphemia, hoc est, maledicta aduersus Deum, quæ sunt uaria, ut sermones Epicurei, quibus impij & securi superbe derident Deum, & iudicant Euangeliū esse fabulosum. Item maledicta hypocritarum aduersus uerum Deum & ueros cultus Dei, ut impie uoces Pharaonis & Rabsacis, & Phariseorum aduersus Christum & Apostolos. Item maledicta desperantium. Deniq; omnes sermones quibus concutitur fides in infirmis, & deformatur gloria dei: sicut hoc tempore homines callidi sæpe alienant animos hominum ab Euangelio & lumnijis artificiose excogitatis.

VIII

Blasphemie.

Violant secundū præceptū & periuria, primū, quia utuntur nomine dei, cū peccent, et prætextu nominis diuini conantur tegere peccata. Secundo cū deus ibi tanquam testis inuocetur, per iurus lædit gloriam dei, quia quantū in ipso est,

IX

Periuria

Deum

DE DECALOGO.

Deum facit falsum t. stem. Tertio periurus clare profitetur se contemnere iudicium dei, quia iurans imprecatur sibi iram Dei, si fallat. Cum igitur fecerit scilicet faciens ac uolens, palam contempserit iudicium Dei. Hunc manifestum contemptum & Deus punit, & debent leges magistratum punire. Cum igitur tam multa peccata sint in periurio, consuetudo sepe iurandi sine magna causa & graui deliberatione ualde periculosa est.

X
Execra-
tiones. Violant hoc præceptum & execrationes, quia in his inuocatur Deus contra suum mandatum, ut noceat alijs. Hic abusus quam sit flagitiosus, clarius perspicitur potest, si consideretur quam multa peccata sint in execratione. Primum est irreuerentia. Nam nunquam Deum est inuocare Deum. Est autem deus serio & magna reuerentia inuocandus. Ita & nomen appellandum est serio & reuerenter. Plerumque autem effundit execrationes uanitas quedam aut iracundia sine reuerentia. Secundo Deus non est inuocandus ut noceat illis, quos præcepit à nobis amari. Iam in illis uulgaribus execrationibus inuocatur Deus contra mandatum suum, ut noceat illis quibus debemus bona precari. Prophetæ interdum execrantur ac maledicunt, sed tantum blasphemis & obstinatis, qui

DE DECALOGO.

qui non desinunt persequi ueram doctrinam & ueros cultus. In re tanta fit serio imprecatio seu execratio. Et magnitudo huius exempli admoneat nos, ne transferamus execrationes ad uulgaria negotia, quia in usu temerario recidunt in exput eius qui abutitur nomine dei.

Violant secundum præceptum & mores mali omnium, quorum exempla nocent alijs. Item deformant Euangelium.

AN LICEAT IURARE

Christianis.

Respondeo, concessum est Christianis iusiurandum. Id primum exempla ostendunt, quia Paulus aliquoties iurat, ut 2. Corin. 1. Ego testem Deum inuoco aduersus animam meam &c. Et Hebr. 6. Omnis controuersie finis est iusiurandum. Et lex inquit: In nomine dei tui iurabis. Cum igitur lex docet iurare, & extant exempla, constat quòd liceat dare iusiurandum. Sed hic obijatur dictum Christi Matth. 5. Ego autem dico uobis non iurare omnino &c. Respondeo simplicissime. Necessè est το ἕκτον in Matth. eo non ita acerbè intelligi ut tollat & dissipet iudicia & resp. quia Euangelium manifestè approbat in alijs locis palitias & iudicia. Quare tota illa conatio
Christi

DE DECALOGO.

Christi loquitur de priuata cuiusq; munditie, nō loquitur de politijs & negotijs uocationum. Improbatur igitur iuramēta quæ sine uocatione dantur, & sine mandato magistratus. Interim non prohibet iuramento uti quod defert magistratus, aut quo uti cogit uocatio, ut Paulus iurabat propter uocationem. Imò ex alijs scripturæ locis & exemplis discamus iuramentū ἑπαικτοῦ, aut quod fit cogente uocatione, licitum esse. Euangelium enim non abolet politias & iudiciã. Est autem iuramentū uinculū iudiciorum & politiarū. Sicut ad Hebræos clare dicitur. Omnis controuersie finis est iusiurandū. Ergo Euangelium etiam talia iuramenta concedit. Quare iuramenta delata à iudice, uel facta propter uocationē, sunt concessa, & sunt cultus dei iuxta illa uerba Legis. In nomine Dei tui iurabis. E contra, sine causa iurare est abusus nominis Dei, quo nomen Dei inuocatur sine reuerētia. Hunc abusum Christus uult tollere, ideo addit, q̄ amplius est, à mala est, id est, ab irreuerētia, uidelicet cū iuratur sine causæ, sine uocatione, sine mandato. Alij respondēt Christū non prohibere simpliciter iuramenta, sed iuramenta facta non per nomē Dei, qui honos Dei non est transferendus ad creaturas. Nam in iuramento

Iuramen
ta.

DE DECALOGO.

ramento tribuitur Deo quòd sit iudex & inspe-
ctor cordium. Tribuitur etiam potentia punien-
di. Hæc non sunt tribuenda creaturis.

QVAE EST COMMUNATIO

addita huic præcepto

Expressa comminatio est, scilicet qui uanè
usurpauerit nomen Dei, hunc non habebit
Deus in fontem, propter hoc dictum Deus
conseruat in mundo poenam periurij. Estq; hæc
uox testimonium, quòd Deus periuros puniat
multis magnis calamitatibus, etiam cum magi-
stratus non puniunt eos. Ideo omnes historiæ
plenæ sunt exemplorum, quæ testantur tristes
exitus fuisse illorum qui iusiurandum aut fœde-
ra uiolauerunt. Et sunt infinitæ sententiæ scrip-
torum de poena periurij, ut apud Tibullum.

Ah miser & si quis primo periuria coelat,

Sera tamen tacitis poena uenit pedibus.

Huiusmodi sententiæ sunt acceptæ à patribus
& cõprobatæ experientia. Deniq; sunt uox de-
calogi. Cum igitur huic secũdo præcepto annexa
sit comminatio, sciamus semper in iuramento
contineri duas res. Altera est quòd Deus citatur
testis: Altera est, q, iurans imprecatur sibi poe-
nam. Idcoq; inuocat deũ, ut puniat fallentẽ. Hæc

enim

DE DECALOGO.

enim est sententia cuiuslibet iurisiurandi: Inuocō
Deum ac peto, ut si fallo, uerè me puniat, & hac
ipsa forma olim conāpiebantur επαγαί in fœde-
ribus. Est igitur duplex peccatum in periurio,
sālicet quòd Dei gloria læditur, cum citatur tan-
quam falsus testis, & quòd periurus contemnit
Deum, nec putat fore ultorem. Hanc horrendam
impietatem sciamus non fore impunitam & iura-
turi toto pectore metuamus illam imprecationem,
& sciamus haud dubie ratam fore, propter hoc te-
stimonium secundi præcepti. Quare magna reli-
gione seruentur iuramenta. Præterea sciendum
est deum hic minari pœnas, non solum periuris,
sed etiam blasphemis, sicut exempla testantur pub-
licas blasphemias, ut Rabsacis & similium manife-
stis pœnis statim punitas esse. Sic & Cherintum
balneæ oppresserunt, cum ibi contumeliosos ser-
mones diceret in Christum. Ut autem comminatio
proposita est blasphemis & periuris, ita è contra
intelligatur promissio proposita ijs qui ornant
gloriam Dei, sicut in libro Regum dicitur: Glori-
fiantes me glorificabo, quare Deus haud dubie
iuuat pios, qui blasphemias prohibent, qui pios cul-
tus defendunt, & tollunt impios cultus: Item qui
periuria puniunt, item qui reuerenter seruant
iusiurandum.

DE DECALOGO.

iusiurandum. Quare & Hesiodus dixit ἄνδρες
ἢ δούρα γένει μετόπισθεν ἀμείνων.

DEBENT NE MAGISTRATVS

punire periurias

Pertinet ad officium magistratuum punire per
iuria, & ratio in promptu est. Magistra-
tus debet tueri omnia vincula societatis &
iudiciorum, iuramentum est præcipuum vinculum
politici status. Ergo eius autoritas maxime defen-
di debet per magistratus. Quare omnium gen-
tium leges constituerunt supplicia in periuros. Et
lex XII. Tabularum laude dignissima est, quæ
falsum testem de saxo Tarpeio deijci iubebat. Porro
hæc ratio de magistratu sumitur tantum à corpo-
rali necessitate, ideo alia ratio quæ sumitur à glo-
ria Dei, addenda est. Nam Magistratus non tan-
tum est defensor corporis, sed etiam gloriæ dei,
quod ad externam disciplinam attinet. Tenendum
est igitur hoc argumentum. Magistratus est cus-
tos totius legis, quod ad externam disciplinam
attinet, ad ornandam gloriam Dei, sicut Paulus
inquit: Lex est posita iniustis, prophanis &c. Er-
go debet punire delicta externa aduersus omnia
præcepta. Puniat igitur & periuria & alias con-
tumelias externas nominis diuini, uidelicet Epi-

C cureos

DE DECALOGO.

curios sermones, atroces execrationes, & tollat idolatrias, & cultus quos intelligit esse impios. Itē puniat hæreticos serentes falsa & impia dogmata, postquam res à pijs & doctis rite iudicata est. Hæ poenæ omnes sunt officia huius præcepti & habent exemplum in lege Leuiti 24. Qui blasphemauerit nomen Domini morte moriatur.

AN ILLICITA IURAMENTA sunt seruanda.

Illiata iuramenta intelligi debent, in quibus promittitur aliquid quod est peccatum, aut sine peccato præstari non potest, ut si quis promitteret sciens se facturum iniustam cædem. Talia iuramenta non sunt seruanda. Primum autem peccat iurans de re illiata, quia deus non uult auctoritate sui nominis fieri quod prohibuit. Deinde maius peccatum est præstare talia iuramenta, sicut Herodes simulauit se coactū iureiurando interficere Ioannem. Hinc facile est iudicium de uota monachorum. Irrita sunt uota in quibus hærent impie opiniones, quæ ledunt gloriam Christi, & transferunt beneficia Christi in opera ab hominibus excogitata, uidelicet cum fingunt monasticas cærimonias esse cultus Dei, qui mereantur remissionem peccatorum &c.

DE

DE DECALOGO.

DE TERTIO PRAECEPTO.

Quid praecipit tertium praecipitum?

Observationem Sabbathi, hoc est, conseruationem caerimoniarum, quae sunt diuinitus traditae. Sabbathum enim institutum fuit causa docendi: ideo lex diserte inquit: Sanctificabis diem Sabbathi, id est, in res sanctas collocabis, uidelicet ad celebrandas publicas caerimonias & audiendum uerbum Dei. Haec sunt uera opera Sabbathi. Iam diligenter consydera ordinem praepceptorum primae tabulae. Primum praecipitum conuenitur de cultibus interioribus, de timore, fide & dilectione Dei. Secundum de externa protestatione, scilicet inuocatione. Tertium de caerimonijs & usu caerimoniarum, scilicet quod conseruandae sint propter ministerium uerbi. Oportet enim existere aliquas caerimonias, quae sunt nota & testimonium uerbi Dei. Non poterat magis concinnus ordo excogitari.

EST NE ABROGATVM

praecipitum de Sabbatho

Respondeo, Genus quod in hoc praecipito continetur non est abrogatum, quae quidem est principalis sententia huius praecipiti, & continet causam finalem institutae speciei, species

C ij uero

DE DECALOGO.

uero est abrogata, hoc est, semper Deus requirit
conseruationē cærimoniarū, sicut eas præcipit et
requirit ut sint aliqui dies destinati cærimonijs et
ministerio uerbi. Hoc genus est immutabile, &
est principalis sententia huius præcepti. Sed spe-
cies, uidelicet ut septimus dies obseruetur, abroga-
ta est, quia Christiani sunt liberi à cærimonijs
Mosaicis. Interim tamen genus, quod in hoc præ-
cepto requiritur, est morale. Ac propterea quod
ad hoc genus attinet, Christiani tenentur hoc præ-
cepto, quia Deus præcipit omnibus hominibus ut
suum officium singuli conferant ad conseruatio-
nem publici ministerij. Ita quidam erudite dicunt:
Tertium præceptum, quod ad genus attinet, est
morale & perpetuum, sed quod ad speciem atti-
net, id est septimi diei obseruationem, est cærimo-
niale. Et de hac cæremonia iudicandum est sicut
de cæteris cærimonijs Iudaicis. Ergo peccant qui
contumaciter negligunt publicum ministerium et
cæremonias diuinitus institutas. Primum quia no-
lunt uti beneficio dei, quia Deus ibi nos erudiri
& exerceri uult. Deinde quia suum officium non
conferunt ad conseruationem publici ministerij.
Postremo quia exemplo suo alios abducunt à cæ-
rimonijs & minuunt earum reuerentiam. Hæc
peccata

DE DECALOGO.

peccata non sunt extenuanda. Ideo docendi sunt homines de obseruatione huius præcepti. Sed quoniam Euangelium nõ alligat nos ad diem certũ, piæ conscientie erudiendæ sunt, ut sciant non esse peccatum sine contemptu & extra casum scandali aliquando non interesse publicis cæremonijs. Iudei enim habuerunt præceptum diuinum de die & de opere. Nos habemus præceptum diuinum de opere, sed nõ habemus præceptũ de die certo. Contemptus est autem si quis unquam aut raro, intersit. Nam is aut contemptu doctrinæ aut aliquo doctrinæ odio abest. Scandali casus uarij sunt, sed præcipuus est, si quis suo exemplo noceat alijs. Cum autem non dubiũ sit quin tales peccent mortaliter, qui ex contemptu absunt, aut sunt alijs scandalo, cauenda sunt hæc peccata. Interim piæ conscientie sciant se habere excusationem, si quando propter probabilem causam non intersunt, modo ut frequenter adsint. Nam decalogus nobis præcipit in genere de opere: de die Euangelium concedit aliquam libertatem.

PECCATA CONTRA HOC

præceptum.

Contumaciter negligere cõciones & publicas cæremonias, hoc est, nunquam aut raro illis interesse.

C iij Non

DE DECALOGO.

- II** Non uti Sacramentis.
- III** Cōtumelia afficere sacramenta, eaq; uel omnino ex Ecclesia tollere, uel conferre ad impios abusus, ad quæstū aut ad impietatem: Sicut missæ ad quæstū turpem & impietatem collocatæ fuerunt.
- IIII** Abolere ministerium uerbi, aut in docendo negligentem esse & c.
- V** Instituire impias cærimonias, quæ obscurant ueram doctrinam & offiāunt uero ministerio.
- VI** Dies festos conferre in conuiuia & ludos, nō ad piam meditationem. Sicut enim publicas cærimonias, & Euangelium festo die publice audire debemus. Ita præstandum est ut sobrij & aptissimi ad piam meditationem.
- VII** Abducere alios exemplo à publicis cæimonijs, & præbere occasionem ut leuius de eis sentiant.
- VIII** Operas, quæ impediunt ministerium uerbi et cærimoniarum die festo contumaciter exercere.
- IX** Abolere ministerium uerbi, uel quia ministri indigne tractentur, uel quia eripiatur uictus ministris.
- X** Abolere studia utilia ad conseruationem ministerij.

OPERA

DE DECALOGO.

OPERA HVIVS PRAE- CEPTI.

Ministerio uerbi Dei, & Sacramento uti, tan-
quam summa dona dei magnifacere, conferre stu-
dium ad ea intelligenda, ornanda & conseruan-
da. Inuitare exemplo alios ut rectius & honorifi-
centius de ministerio publico sentiant.

I

Inuxta uocationem praestare diligentiam in do-
cendo & c. & conseruare doctrinae puritatem.

II

Publicas conaones frequenter audire, pie uti
sacramentis.

III

Retinere ueros usus caerimoniarum, nec con-
taminare eas impijs opinionibus, aut conferre ad
quaestum.

IIII

Dies festos conferre ad publica ministerij cele-
brationem. Item in piam meditationem, & exem-
pla quae inuitent alios ad pietatem. Itaque Christus
non uiolauit Sabbathum curandis aegrotis, quia
illa opera non impediabant ministerium. Imo
erant testimonia quibus ornabatur & confirma-
batur Euangelium. Fuerunt itaque propria & ue-
ra Sabbathi opera.

V

Tueri ministros Euangelij. Item studia quae
profunt ad conseruationem ministerij.

VI

C iiij

Hec

DE DECALOGO.

Hæc sunt uera opera huius præcepti, quorū
magnitudinem pios intelligere conuenit.

VIOLARVNT NE MACHABAEI
Sabbathum pugnando.

CVM Christus inquit: Magis uolo misericor
diam quàm sacrificiū, docet officia dilectio
nis superiora esse cærimonijs. Ergo in casu
ubi non simul poterant seruari ocium Sabbathi,
et necessaria defensio populi, magistratus recte
fecit quòd pugnauit, præsertim cum defenderet
non solum corpora ciuium, sed ipsum ministeriū.
Est autem defensio ministerij opus Sabbathi. Pro
inde necessaria officia dilectionis anteferenda
sunt cærimoniæ, sed ita ne cærimonia penitus ab
oleatur. Et officium illud dispensationem non ab
rogationem legis habeat, et cærimonia alio tem
pore conseruetur. Ita homines occupati rebus ad
ministrandis necessaria officia dilectionis antefe
rāt cærimonijs. Magistratus cū propter cærimo
nias in aliquo necessario casu negligit officium,
peccat. Et tamen ipse quoq; alio tempore cærimo
niam conseruet. Hæc dijudicatio iam facilior est
nobis, postquam ex Euangelio scimus aliquam cō
cedi libertatem de die. Excusat Christus discipu
los cum uellerent spicas, quia faciebant opus dile
ctionis.

DE DECALOGO.

tionis, & tamen tale, quo non impediatur ministerium uerbi. Talia officia quæ non sunt mali exempli diebus festis non sunt reprehendenda, modo ut ministerio publico suum honorem tribuamus.

ALIA QVAESTIO.

Quid sentiendum est de ordinationibus Ecclesiasticis?

Finis ordinationum considerandus est. Quando instituuntur ritus ab hominibus quasi illa opera sint cultus dei per sese, id est, ex opere operato, aut mereantur remissionem peccatorum &c. Sciendum est hanc opinionem impiam esse. De hac opinione ait Christus. Frustra colunt me mandatis hominum. Sed aliæ ordinationes sunt politicæ, factæ ab Ecclesia propter bonum ordinem, ut cum dies festi instituti sunt, ut populus certo tempore doceri possit. Sicut Paulus inquit: Omnia ordine & decenter fiant in Ecclesia. Tales ordinationes cum seruiant ministerio uerbi Dei, propter hanc utilitatem retinendæ sunt. Nam qui eas dissipant & abolent, simul delent ministerium uerbi. Est igitur peccatum mortale, tales ordinationes utiles ad ministerium, contumaciter,

C v aut in

DE DECALOGO.

aut in casu scandali uiolare. Hac de re prodest admonere populum, qui postquam aliquid de libertate ex Euangelio audiuit, iam somniat Christianismum barbariem quandam esse, & omnium rituum dissipationem, & sumit sibi infinitam licentiam dissipandi ordinationes utiles. Atqui Euangelium non abolet naturale iudicium de ordine, qui necessarius est in communi societate, neque quicquam magis secundum naturam est hominis, quam intelligere & conseruare ordinem. Sunt autem caerimonie dierum & similes, boni ordinis causa institutae. Quis enim ferat si nihil intersit inter templum & couponam &c. Quare cum natura homines belligerantur, illi, qui tales ordinationes contemnunt. Deinde peccant etiam aduersus Deum, quia labefaciunt ministerium, labefactatis illis ordinationibus.

DE OBLATIONE.

Vulgares libelli recitant tria opera Sabbathi, interesse caerimonijs publicis, preationem & oblationem. Cum enim conueniebat Ecclesia, singuli offeriebant aliquod munus. Ex hac collatione primū aliqua pars ministris dabatur. Reliqua distribuebatur pauperibus. Hunc morem fuisse & historiae & ueteres canones & multa

DE DECALOGO.

multa uestigia testantur. Inde enim & appellatio-
nes quaedam factae uidentur, ut missa, quod Hebraeis
significat tributum seu collationem. Et $\alpha\gamma\acute{\alpha}\pi\eta$ $\alpha\gamma\acute{\alpha}\pi\eta$
significabat eleemosynas, & hoc nomine interdum
pro ipsa Syntaxi abusi sunt, quia ibi eleemosynae
distribuebantur. Manauit autem exemplum a populo Is-
rael. Nam sacrificaturi afferebant uictimam, et par-
tem dabant sacerdotibus. Ideoque scriptum est, non ap-
parebis uacuum coram me. Recte igitur numeratur
Oblatio inter opera Sabbathi, sed collationis finis
immediatus & proprius sit primum ut ministros
iuuamus. Deinde ut pauperibus consulatur. Ta-
lis oblatio hoc fine facta placet Deo. Hic autem
complecti debemus omnia officia erga ministros.
Exigua quaedam significatio est reuerentiae erga
ministerium uulgaris consuetudo offerendi, sed ta-
men haec quoque laudanda est ob eam causam, quia
exemplum admonet, quod ministris debeamus gra-
tiam & mercedem. Sciamus etiam deberi eis om-
ni tempore alia maiora officia. Caeterum supersti-
tiosa opinio in oblationibus improbanda est, qua-
lis fuit Ethnicorum & multorum nostris tempo-
ribus, quae ingentia donaria attulerunt in templa,
non hoc fine ut ministros iuuarent aut pauperes,
sed quia sentiebant Deo placere hoc ipsum opus,
tanquam

DE DECALOGO.

tanquam cultum & honorem peculiarem, & me-
reri se gratiam hoc opere, sicut hac impia opinio-
ne etiam Iudaei cumulabant sacrificia. Quare re-
prehendit Psalmus 49. hanc superstitionem opi-
nionum.

DE ALLEGORIA

Sabbathi.

Propriam & simplex sententiam praecipi est,
quam recitauimus de conseruādo ministerio
& caerimonijs. Sed alia quaedam Allegoria
Sabbathi traditur. Quia enim Mosaii ritus abro-
gati sunt, quidam quaerunt significationem, &
aiunt Sabbathum esse uacationem, cum uidelicet
patimur Deum agentem in nobis. Ideo Sabbathū
intelligunt de patientia. Non improbo hanc alle-
goriam, sed longius accersita est, & non debet ob-
scurare alteram sententiam de conseruatione mini-
sterij, quae quidem longe praestantius opus est
quam patientia. Deinde lex non tantum iubet
quiescere, sed iubet uacuum diem sanctificare, hoc
est, praecipit opera certa necessaria ad illustrandā
& propagandam gloriam dei. Ceterum illud ue-
rum est, quod Sabbathum significat Allegorice
statum illum instauratae naturae post resurrectio-
nem, in quo nō solum cessabunt labores corporis,
sed

DE DECALOGO.

Sed etiam calamitates & peccata, non erimus occupa-
pati diuilibus officijs, corpora nō edent aut bibent,
erimus liberi à peccatis & à morte: talis quies
erit illa noua uita. Sed non tantum erit quies, sed
accedet sanctificatio, quæ est præcipua pars Sabba-
thi, quia in illa quiete fruemur noticiâ dei, & glo-
rificabimus Deum. Hæc est Allegoria uera Sab-
bathi, sicut docet Epistola ad Hebræos. Et Esaias
inquit: Erit Sabbathum perpetuum. Quia uero
Sabbathum illud inchoatur per Euangelium, idè
etiam Allegoria Sabbathi transfertur ad tempus
reuelati Euangelij. In his enim inchoatum est Sab-
bathum, in quibus inchoata est illa noua & æter-
na uita. Nec inutilis est collatio, considerare quòd
Sabbathi uirtus adumbret uitam æternam. Monet
enim in uita æterna non solum quietem futuram
esse, sed talem quietem, in qua homines noticiâ dei
fruentur, & deum glorificabunt. Sed ut Allego-
ria ad futuram uitam pertinet, ita meminimus
in hac uita, opus esse hoc externo Sabbatho, uide-
licet ministerio uerbi Dei & cærimoniarū, nunc
intelligendum est & præstandum omni cura ut
obediamus, & illa summa beneficia Dei, scilicet
ministerium uerbi & cærimonias, intelligamus,
ueneremur & conseruemus.

DE QVAR.

DE DECALOGO.

DE QVARTO

præcepto.

Quid præcipit quartum præceptum?

Obedientiam erga parentes, magistratus & reliquos, quibus parentes suam uicem committunt. Primum autem considera quàm sit aptus ordo. Secunda tabula continet quæ proximè erga homines exercentur, & tamen referèda sunt ad deum. In hoc genere prima uirtus est obedientia. Primum enim in hac societate uitæ oportet imperia constitui, hoc est, oportet primum constitui ordinem ut alij præ sint, alij obtemperèt, quia necesse est imbecilliores à præstantioribus defendi regi & doceri. Fons autem est huius ordinis obedientia, quam debemus parentibus, quibus natura subiecti sumus. Hæc cum sit prima obedientia, nominatim hic præcipitur. Complectitur autè & reliquos gradus ut postea dicam. Ut igitur apud Philosophos iustitia uniuersalis est prima uirtus, ita hic primo loco in secunda tabula præcipitur obedientia. Nam iustitia uniuersalis proprie est obedientia erga superiores in omni genere actionum.

SVNT NE CVLTVS DEI

officia erga homines?

Supera

DE DECALOGO.

Superstitiosi homines imaginantur hæc ciuilia officia non esse cultus Dei, quia non seruiant proprie deo, sed nostræ utilitati ac necessitati. Nā hæc uita sine mutuis auxilijs non potest defendi. Sed hic principio discamus hæc opera esse cultus dei. Quanquam enim finis proximus est communis utilitas, tamen addendus est ultimus, ac principalis finis, ut præstentur propter mandatum Dei, qui hanc harmoniam societatis instituit & conseruat, & instituit propter hanc ipsam causam, ut in hac societate ipse innotescat, & alij alios docere de Deo, & de cæteris rebus bonis possint. Assue faciendi sunt teneri animi, ut discant intelligere quàm pulchra et suauis res sit ordo ille in societate humana. Ac rursus quanta turpitudine sit illum pulcherrimum ordinem conturbare. **Societas.** Hæc etiam philosophi monent, quia ratio uidet, natura nos ad hunc ordinem & societatem conditos esse, sed lex dei docet nos, hunc ordinem & hæc societatem esse opus Dei. Hoc discendum est ut sciamus hunc ordinem conseruandum esse propter mandatū Dei. Quod autem hæc opera sunt cultus Dei, Primū testatur Christus, qui honorifice ornat secundam tabulā cum ait Matth. xxij. Secundam autem simile huic. Diliges proximum tuum. **sicut**

DE DECALOGO.

sicut te ipsum. Est enim diligenter consideranda
Emphasis in uerbo, simile. Haud dubie enim hypo-
critarum opinio taxatur, qui se efferebant prop-
ter caerimonias, & leuius sentiebant de ciuilibus
officijs, ut nunc quoq; Monachi faciunt. Christus
e contra uelut altiore loco secundam tabulam collo-
cat, & docet pariter a Deo requiri, pariter Deo
placere cultus secundae tabulae ut primae. Haec uox
Christi exusset nos, ut maiori studio haec opera
ciuilia praestemus, quia audimus hoc mandatum
simile esse primo. Requirit & placere haec opera
pariter ut opera primae tabulae. Huc pertinent
multae conationes Prophetarum, qui reprehendunt
persuasionem eorum, qui caerimonias & traditio-
nes humanas anteferebant dilectioni & officijs
ciuilibus. Sicut inquit: Oseas. Misericordiam uolo
& non sacrificium.

QUARE DICIT HO- nora?

Honos.

Quia lex requirit perfectam obedientiam.
Ideo requirit summum gradum, scilicet
honorē. Significat enim honos honoris-
ficam opinionem, qua ex animo eos nobis antefe-
rimus, nosq; eis submittimus. Complectitur igitur
honos haec tria. Primum cognitionem praesentiae
dei, &

DE DECALOGO.

Dei, & operis atq; ordinationis Dei. Secundo obe-
dientiam ipsam, qua ex animo tribuimus sapien-
tiæ & iusticiæ laudem parentibus & magistrati-
bus. Tertio ἐπιείκεια in tegendis eorum incom-
modis & peccatis. Prima honoris pars est præci-
pua agnoscere præsentiam dei, hoc est, intelli-
gere quod ordinatione Dei simus subiecti parenti-
bus & magistratibus, quòd hic ipse ordo sit uere
opus Dei, & à Deo conseruetur, Hoc est uere ho-
norem tribuere, præsentiam Dei tribuere. Nam
Deo proprie debetur honos, cumq; agnoscamus
præsentiam Dei, honor est agere Deo gratias, &
petere ut suum beneficium conseruet. Reges ge- Coronæ
stant coronas, & ueteri more omnes magistra- gestatio.
tus gestabant. In his cogita hoc ipsum Epigram-
ma inscriptum esse, quòd deus sit autor huius or-
dinationis, quòd adsit eis. Ac profecto hoc ipsum
coronæ significabant, ornari, àngi, tegi, & custo-
diri magistratus à deo. Ita quoties parentes, ma-
gistratus, doctores intueris, cogitabis eos his co-
ronis ornatos esse, & hoc Epigramma cogitatio-
ne tua coronis inscribas: Deus autor est huius or-
dinis, Deus his adest nosq; eis subieat. Secunda
pars honoris est ipsa obedientia, qua ex animo tri-
buimus laudem sapienciæ & iusticiæ parentibus
D & magi-

DE DECALOGO.

Et magistratibus, hoc est, obtemperamus eorum
præceptis et gubernationi, non anteferimus no-
stra consilia ipsorum iudicijs. Id non fit ex animo
cum non iudicamus præstare sapientia et longi-
us prospicere quam nos, sed cogitamus eos per
stulticiam aut priuatas cupiditates, omnia æqua
et iniqua imperare, sicut neminem uerè diligi-
mus nisi de eo honorifice sentiamus, nisi ei ali-
quam uirtutem tribuamus. Ita nemini ex animo
obediunt homines, nisi tribuant ei sapientiam et
uirtutem. Quemadmodum uidemus ideo Heroicos
uiros habere tanta hominum studia propter ad-
mirationem uirtutis, et quia iudicant eos Deo cu-
re esse. Iam ad obedientiam pertinent omnia iu-
dicia, quibus iuuandi aut defendendi sunt paren-
tes et magistratus. Sicut Christus Matth. 15. do-
cet, parentibus deberi uictum. Et Paulus Roma-
norum 13. præcipit de tributis etc. Tertia pars
est pietas in condonandis erratis. Magna est enim
infirmetas humani generis, et diabolus perpetuo
conatur perturbare harmoniam humanæ societa-
tis. Ideò multa existunt incommoda et errata.
Quare opus est subditis æquitate quadam, ne te-
mere detrahant autoritatē magistratibus. Sicut
Noë ebrium deridet filius. Curiosa et ambitiosa
ingenia

DE DECALOGO.

ingenia laudi sibi ducunt reprehendere et auxiliari leges & superiores. Sed hæc uox, honora patrem, coherceat illã petulantia, & hortetur nos ad modestiam & reuerentiam erga superiores.

QVAE PROMISSIO

addita est?

Hoc præceptum Paulus etiam amplificat mentione promissionis ad Ephe. 6. cū inquit: quod est primum præceptum in promissione, significans cæteris adiectas esse comminationes, huic autem promissionem, ut magis perspici possit Deo placere hæc opera, quia uelit ea ornare præmijs. Sed semper e regione intelligi etiam cominatio debet, quòd Deus uelit punire eos qui non obediunt. Admonet itaq; promissio, ut obedientia referamus ad Deũ, excitemus fidẽ & timorem, intelligamus imperia nõ humana uisistere, sed multo magis ope Dei, qui defendit magistratus & punit rebelles. Credamus igitur uerè à Deo multa nobis beneficia publica & priuata, pacem, terræ fecunditatẽ, bona studia & alia multa commoda tribui pro obediẽtia. Promittit enim nominatim præmia etiã in hac uita: ut bene sit tibi, & sis tranquillus in terra. Et Ecclesiasticus suauissime inquit. Qui honorat patrẽ

Dij expiabit

DE DECALOGO.

expiabit peccatum, meretur remissionem poenarum & multa beneficia.

Ex regione uero poenas intelligamus proponi non tantum illas quas magistratus irrogat, sed sciamus diuinitus puniri eos qui non obtemperant, etiamsi magistratus non possunt eos ad poenam retrahere. Ac Paulus de poena grauius condonatur Roma. xiiij. Necesse est obedire non tantum propter iram, sed propter consuetudinem, non tantum metuenda sunt supplicia constituta à magistratibus, sed sciendum est consuetudinem pollui peccato mortali in his qui non obtemperant, Deus igitur aeterna ira & presentibus poenis eos punit. Ideo inquit: Qui resistunt, iudicium sibi acquirent, id est, poenam. Itaque historiae omnium temporum testantur seditiosos & eos qui iniusta bella mouerunt ad extremum dedisse poenas uiolati huius precepti. Sicut Salomon Prover. xxxiiij. Time Deum & regem & cum seditiosis ne commiscearis, quia cito ueniet eorum exitium. Et in Ecclesiaste. Non licentia. est eis euasio à morte. Et in uniuersum, multe calamitates publicae, bella, & dissipationes imperiorum sunt poenae, quibus Deus punit uulgus, cum immoderatam libertatem usurpat, & contemnit auctoritatem legum & magistratum. Ideo semper

DE DECALOGO.

per dissolutionem disciplinae sequuntur ingentes mutationes. Sic docet Esaias & describit dissolutionem disciplinae, cum homines iam sumunt sibi impunitatem, & irruit effrenis licentia, ridet leges & petulanter audet quicquid libet. Sic enim ait: Peccatum suum sicut Sodoma praedixerunt nec obsconderunt. Talis Romae status fuit post Antonium. Ideo breui postea secuta est dissipatio imperij. Ita immodica libertas & licentia quam nunc sibi sumunt homines, signum est impendentium calamitatum. Horatius inquit.

Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.

Vere id quidem dictum est. Sed & illud uerum est, propter malos mores populi, dari malos principes aut infaelices, & dissipari imperia: sicut inquit Salomon: propter peccata populi multi sunt principes, id est, crebrae fiunt mutationes & dilacerationes imperiorum, quae pariunt ingentes calamitates. Discamus igitur quam seuerè Deus requirat obedientiam, & intueamur in obedientia non tantum uim praesentem, sed Deum qui nos subijat parentibus & magistratibus. Addamus fidem qua expectemus pro nostra obedientia multa ingentia beneficia nobis & reipub. necessaria. Ac fide oremus pro magistratibus & tranquillitate

D iij tate

DE DECALOGO.

tate publica & petamus foelicem statũ imperij. Coherceat nos etiam timor Dei, cũ sciamus Deum punire aeterna ira & presentibus calamitatibus, illos qui non obtemperant. Cogitemus nostra peccata non tantũ nobis, sed incõmune nocere reipub. Ita docet hæc promissio addita præcepto exercere fidem & timorẽ & referre obedientiam ad Deum.

QVID VICISSIM PARENTES debent liberis?

Cum lex ait: Honora patrem & c. vicissim obligat parentes & magistratus. Nam cũ eis honos tribuitur, testamur eos excellere sapientia & iusticia, nosq; regi eorũ sapientia et iusticia postulamus. Debent igitur parentes liberis, magistratus subditis, sapientiã & iusticiã, parentes debent educationem liberis & institutionem ac præsertim doctrinam pietatis. Finis enim generationis est, ut propagentur homines, per quos innotescat & conscruetur gloria Dei. Ideo Paulus scribit ad Ephesios: Educate filios in disciplina & doctrina domini. Tria enim completur, iubet educari & foueri corpora. Requirit deinde doctrinam domini, idest doctrinam pietatis. Hæc præcipue tradenda est liberis, sicut præcipit

DE DECALOGO.

cipit scriptura: narrate filiis uestris: Requirit &
 disciplinam. Est aut̄ prudēter considerandū quid
 intersit inter doctrinam & disciplinam. Disciplina
 na est diligēter cohercere cupiditates certis ex-
 ercitijs, laboribus, studijs et pœnis. His exercitijs
 domantur ingenia & sunt aptiora ad uirtutem.
 Ideo etiam Ethnici diligenter retinebant discipli-
 nam. Sed nos debemus addere doctrinā pietatis:
 & disciplina præcipue eò spectare debet, ut ru-
 des assuefaciat ad pietatem. Doctrina enim sine
 disciplina parum proficit, quia animi indulgen-
 tes cupiditatibus, & uacui timore Dei, non au-
 scultant Verbo Dei. Et Paulus inquit: Lex est
 pædagogus in Christum. Vult igitur & doceri
 homines, & disciplina assue fieri, ut perueniant
 ad agnitionem Christi. Dixi breuiter de offi-
 cio parentum. Magistratus officium est simile. Magistra-
 tus officia
 Debet enim & ipse subditis iusticiam & sapi-
 entiam, hoc est, sapientia & iusticia debet de-
 fendere subditos, legibus, iudicijs, pœnis: nec
 ultimus finis est defensio seu pax, sed alius finis
 principalis petendus est, ut uidelicet in pace in-
 stituantur homines ad honestatem, & agnitio-
 nem Dei. Hic est finis pacis. Ideo enim homines
 sunt conditi ad societatem, ut inter se tradant &

D iij audiant

DE DECALOGO.

audiant doctrinam de cognitione Dei. Cumq; Magistratus sit custos huius societatis, tueri etiam hunc principalem finem debet, & curare precipue, ut extet & conseruetur recta doctrina de Deo. Debet prohibere blasphemias & Idololatriam, assuefacere homines ad pietatem bonis exemplis & exeratijs. Deinde debet etiam tueri medios fines, id est, retinere pacem, defendere innocentes, iudicijs, supplicijs fontium, bello. Sed non potest aptius ac breuius comprehendi officium magistratus, quam si definiamus magistratum esse custodem legis, scilicet utriusq; tabulae. Nam quod ad externam disciplinam attinet, etiam primam tabulam magistratus tueri debet, iuxta illud: Lex est iniustis posita, prophanis &c. Vbi Paulus de lege & disciplina loquitur, & uult lege prohiberi et puniri non solum flagitia, quae cum secunda tabula pugnant, sed etiam pugnantia cum prima. Itaq; si magistratus quaerat quae sint sua officia, in Decalogum uelut in speculum intueatur, & meminerit totius Decalogi defensionem ad se pertinere, curare ut recte doceatur populus de religione, prohibere & punire idololatriam ac blasphemias, curare ut recte educetur & instituatur iuuentus, ut Scholae florent, prohibere & punire homicidia.

DE DECALOGO.

dia, bello prohibere latrocinia, defendere coniugia, punire adulteria, defendere rerum dominia, arcere furta, non rapere facultates subditorum, recte exercere iudicia, ferre leges necessarias ad regendos mores, & ad retinendam pacem. Ita in Decalogo contemplabitur magistratus omnes partes sui officij. Has breuiter complexus est Paulus etiam ad Timotheum, cum iubet orare pro Magistratibus, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate et honestate. Significat enim magistratus officium esse, ut pacem efficiat ac tueatur. Deinde pacis finem esse, non ut securi fruamur uoluptatibus, sed ut honeste & pie uiuatur, ut regi possint mores, et populus doceri & institui ad religionem. Hi fines pacis etiam tuendi sunt Magistratui. Sed quia homines pace abutuntur & in odio obliti Dei dedunt se uoluptatibus. Ideo Deus punit mundum frequentioribus bellis, & dissipationibus Imperiorum. De disciplina & moderatione Imperiorum extat elegans praeceptum in Ecclesiastico: Pabulum & uirga & onus asino, Sic panis & disciplina, et opus seruo, id est, Ut pater familias curare debet uictum familiae, & adigere eam ad certos labores, & punire delinquentes: Ita principes non sumant sibi licentiam expi-

D v landi

DE DECALOGO.

landi populum, & rapiendi quantum uolunt ex facultatibus subditorū, sed sinant eos frui rebus proprijs, & sint contenti stipendijs. Deinde uiderint, ut mores regant, puniant delicta. Nec satis est poenas constituere, sed prouidendū est etiam, ne populus sit ociosus, sed ut singuli ordines suū faciunt officium.

Hic addenda sunt exempla de poenis parentum, qui in regendis liberis fuerūt negligentes, sicut in Regum iij. inquit Dominus, se puniturū esse sacerdotem Heli, propterea quod filijs suis esset indulgentior. Sunt etiam hic colligenda exempla de poenis Tyrannorum. Deus enim sine ulla dubitatione punit iniustas cedes poenis in hac uita luendis, sicut infra dicemus. Punit etiam auariciam & asperitatem principum, sicut punitur Achab, quod alienam uineam appetiuit. Regnum Israel dilaceratur propter idololatriam Salominis. Roboam punitur eo quod noluit partem tributorum remittere. Prophetæ passim concionantur aduersus negligentiam Magistratum. Ut Psal. lxxi. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos iudicat &c. E regione etiam bonorum principum exempla tenenda sunt, ut Davidis, Assæ, Iosaphat, Ezechiae, Iosiae, qui magnis

DE DECALOGO.

gnis uictorijs donati sunt, eo quod restituerunt ueros cultus Dei, & coluerunt iusticiam in administratione. Hic etiam disputatur de obedientia erga Ecclesiam. Nos supra in tertio præcepto diximus de ministerio, & de obedientia erga Ecclesiam & ministros. Sed hic breuiter monendus est Lector, ut Ecclesiam quoq; habeat parentum loco, & assuefaciat animum, ut sic honoret Ecclesiam & ministros Euangelij, ut parentes. Imò plus debemus Ecclesie quàm ipsis parentibus. Ideò summo studio cauendū est, ne ullis scandalis lædamus aut dissipemus Ecclesiam: propterea et traditiones Ecclesiasticas contumaciter, aut in casu scandali uiolare, est peccatū mortale, quod quomodo sit intelligendum supra dictum est.

DE QUINTO PRAECEPTO.

Postquàm obedientia constituta est in quarto præcepto, reliqua deinde præcepta tradunt ordine uera officia debita proximo, scilicet ne corpori, coniugi, fortunis alterius noceamus. Atē ut simus ueraces, seruātes pacta &c.

Quae sunt peccata pugnantia cum hoc præcepto

Duplicia

DE DECALOGO.

Duplicia sunt, exteriora & interiora. Exteriora sunt iniuste corpus alterius ledere externo aliquo facto. Item iniurare aut approbare tales iniurias. Item non defendere eos, quos tueri debuimus. Hic gradus habet poenam corporalem. Deus enim seuerissime mandat, ut homicidia puniantur. Nec mandat solum, sed ipse est custos huius legis, nec relinquit impunitos homicidas, sicut testantur haec uerba: Vox sanguinis fratris tui clamat &c. Et Christus inquit: Qui gladium acceperit, scilicet non datum à magistratu & legibus, gladio peribit. Quare etiamsi quis effugerit magistratum manus aliquandiu, tamen sciat se Dei manum effugere non posse, qui mirabiliter retrahit fontes etiam ad corporales poenas. Ita Deus sua ope hanc legem conseruat, ut retineat pacem in societate humana, & ut ostendat, se hoc exemplo puniturū esse peccata. Haec prodest insigntimis sensibus pectoris, & ut timor Dei coerceat homines, & agnoscamus praesentiam & iudicium dei. At exempla priuata & publica testantur Deum esse uindicem, ut necesse Tyrannorum, poenae mouentium iniusta bella, item crudeliter imperantium. Sed interiora peccata sunt cupiditas nocendi in animo, odiū, maleuolentia, & superbia.

DE DECALOGO.

Yia, negligentia in defensione, quia Lex dei requirit perfectam obedientiam, ideo non solū præcipit ne manu noceamus, sed etiam ne cor nocere cupiat. Sic interpretatur legem Christus Matth. 5. & requirit perfectam obedientiam.

QVAE SVNT BONA OPERA huius præcepti

Duplicia sunt, Politica & Spiritualia. Politicum est, ab externa cæde, non iuuare, non approbare iniurias corporum, defendere eos quos tueri debemus. Hæc est politica iusticia quæ existere potest etiam in impijs, & requirit eam Deus, ac retinet pacis publicæ causâ, & ornat corporalibus præmijs, ut, iusta bella gerentes defendit, ut Romanis dedit imperium. Interiora opera sunt in timore Dei, & fide & agnitione Christi, uelle obedire Deo in hoc præcepto, uacare odio, maleuolentia, cupiditate nocendi, dolere uicem eorum qui iniurijs afficiuntur, habere uoluntatem defendendi & iuuandi alios, esse placabilem, non esse tenacem simultatum aut offensio- num, non esse cupidum uindictæ.

EST NE LICITA VIN- DICTA

Vindicta

DE DECALOGO.

Vindicta mandata magistratibus, est opus quod fit autoritate & mandato Dei. Ideo proprie & uere pertinet ad hanc sententiam: Mihi uindicta, & ego retribuam, id est, dei est uindicta quam magistratus legitime exercet. Multae autem partes sunt uindictae legitimae, iudicia, bella, defensio legitima aduersus latrones, poenae legitimae latronum et Tyrannorum. Haec concessa sunt etiam Christianis, quia magistratus est res bona, & ordinatio diuina, qua licet uti Christianis. Rom. xiiij. Sic fuerunt in imperijs Ioseph, Dauid, Centurio, & multi sancti principes & reges. Sed priuata uindicta prohibita est, sicut Paulus inquit: Non ulciscentes uosmetipsos. Est autem priuata uindicta, quae fit sine autoritate magistratus. Itaque etiam magistratus priuata uindictam exercet, cum sine Legum autoritate, priuata cupiditate, seu quoquo modo alios laedit.

QVAE VIRTUTES PERTINENT ad hoc praeceptum?

Dilectio proximi, iusticia in non ledendo, beneficentia in defendendo. Mansuetudo imperans irae, placabilitas, clementia & ἐπιείκεια in mitiganda acerbitate imperiorum, misericor-

DE DECALOGO.

miseriordia & φιλοσογία, quæ est affici
alienis bonis & malis. Vitia opposita sunt, odiū,
maleuolentia, iniusticia, cupiditas nocendi, cupi-
ditas uindictæ, desertio eorum quos defendi oportet.
Crudelitas, quæ pugnat cum ἐπιχειρία, im-
placabilitas, ασογία. Non esse misericordem.
Gaudere in alienis malis. Non affici alienis bonis
aut malis.

PECĀT NE DAVID, CVM

ait, Perfecto odio oderam eos?

Non peccat. Nam irasci propter gloriam
dei & amorē iusticiæ, est uirtus, & qui-
dem peculiaris & excellens motus est in
sanctis uiris, inflammari studio defendendæ glo-
riæ Dei, aut defendendæ iusticiæ, aut ira aduer-
sus impietate, aut turpitudinem. Hic impetus pla-
cet Deo, sicut Phinees propter zelum promitti-
tur sacerdotiū. Et 4. Regum laudatur Iehu, qui in-
quit: Vide zelum meum pro Domino. Et alibi di-
citur: Zelus domus tuæ comedit me, id est, exarsi
magno impetu defendendæ domus Dei. Hoc af-
fectu Helias, Helisæus occiderūt impios, & Pro-
pheta maledicunt impijs, ut in Psalmis apparet.
In heroicis uiris est similis quidam impetus
defendendæ iusticiæ, puniendæ turpitudinis,
tuendæ

DE DECALOGO.

tuendæ Reipu. &c. Hunc affectum philosophi uocant Nemesein. Et quanquam talis ira est heroica, nec simulari potest, sed est peculiare donum Dei, tamen Magistratus quantum fieri potest, talem zelum, & talē iram imitari debet. Sed tunc peccatum est irasci, cum priuata cupiditate incitati irascimur, uidelicet, non principaliter propter gloriam Dei, aut amorem iusticiæ, aut odium turpitudinis, sed quia nobis commoda nostra eripiuntur, & interturbantur uoluptates. In talibus priuatis causis irasci, odisse alios, incendi cupiditate uindictæ, sunt peccata contra præceptum: Dilige proximum sicut teipsum. Et Christus Matthæi 5. refert ad hoc præceptum: Non occides. Item iubet inimicos diligere, & prohibet priuatam uindictam. Atq; hic cauendum est, ne priuatis affectibus atq; odijs prætexatur species zeli, ut hypocritæ & Tyranni sæpe faciunt. Postremo, in hoc præcepto considerentur comminationes, & promissiones. Comminationes aliquas supra recensui. Homicidia haud dubie punit Deus, etiã corporalibus pœnis, sicut ait Christus: Qui gladium acceperit gladio peribit, Et de Abel dicitur: uox sanguinis fratris tui clamat ad me. E contra proponamus nobis etiam promissiones, ut ad
clemen

DE DECALOGO.

elementiam & cohibendam cupiditatem uindictæ nos inuitent. Christus inquit beatimites quia possidebunt terram. Item: Remittite & remittetur uobis. Et Ecclesiastici 28. Aduersus ulciscentem deus exercebit uindictam, & peccata illius seruabit. Item: remitte proximo qui tibi nocuit, & tunc deprecanti tibi remittentur peccata. In primis autem in Rep. necessaria uirtus est cohibere cupiditatem uindictæ, quia ibi nisi interdum dissimulemus iniurias, existunt ingentes motus. Hic condonandæ sunt iniuriæ communi tranquillitati, sicut docet præceptum: Dilectio est uinculum integritatis, id est, ne dissoluatur Ecclesia. Valde laudatur Græcum illud præceptum: μή μνησικακήσῃς.

Quomodo fit hoc præceptum, &
quomodo placet DEO, &
fit cultus Dei?

OMnia præcepta referenda sunt ad primū, Nam hoc fine omnia fieri debent, ut in ijs officijs deo obediamus. Ita igitur fit hoc præceptū, cum prius fide statuimus, nos propter Christum placere Deo, & postea incipimus obedire DEO in his præceptis. Timemus Deum, nec uolumus eum offendere. Ideo abstinemus ab iniusta uiolentia, repugnamus iracundiæ, reprimimus

E mimus

DE DECALOGO.

mimus odium. Et hæc exercitia non sunt facilia. Ideo pij in hoc certamine adiuuantur à spiritu sancto. Hæc inchoata obedientia & si procul abest à perfectione, tamen propterea quia sumus in Christo placet Deo, sicut & Psalmus concionatur pijs: *Israëmini & nolite peccare, id est, resiste ire.* Fit aut cultus dei propter finem, quia hoc fine præstatur, ut Deo obediamus in his officijs.

SEXTVM PRAECEPTVM.

Non moechaberis.

Quid præcipit Sextum præceptum?

Approbat coniugia & coniugalem consuetudinem. Deinde prohibet omnes uagos concubitus, & prohibet non tantum externa facta, sed etiam affectus impuros & incendia animorum, sicut Christus interpretatur: *Qui uiderit mulierem ad concupiscendam eam, iam moechatus est.*

Recita comminationes additas huic præcepto.

Non solum imbecillitas magna est in animis hominum, qua fit ut facile inflammetur concupiscentia, sed etiam horribilis cæcitas est, quæ facit ut extenuent homines hoc peccatum, nec uideant iram dei aduersus hoc peccatum, nec moeantur

DE DECALOGO.

ueantur minis eternarum aut corporalium poenarū. Nam maximæ calamitates humanæ plerumq; sunt poenæ idololatriæ, Tyrannidis, & libidinū. Ita in causis Diluuij recensentur libidines Sodoma cōflagrarunt propter nefariā impuritatem. Ciues Sichem interfecti sunt, propter stupratam filiā Iacob. Deinde in deserto propter libidines una die uiginti tria milia hominū perierunt. Postea ferè tota tribus Benjamin deleta est propter stupratā Leuitæ uxore. Filij Heli propter adulteria perierunt. Dauidis adulterium magnas ipsi & regno calamitates attulit. Ostendunt poenas huiusmodi flagitiorum etiam aliarum gentiū historia, ut Troia propter raptam Helenā euersa est. Romæ tota respublica mutata est propter Lucretiam ui compressam. Deinde propter Appij scelus qui Verginij filiā rapere conatus est, iterum mutata est Respublica. Plutarchus narrat duas puellas à laconicis iuuenibus per uim stupratas, deinde interfectas esse. Narrat et alia quædam facta, sed in pugna Leuctrica Lacedæmonij uicti sunt ad sepulchra illarum puellarum, ut appareret deum ulcisci illa supra. Philippus Macedo propter perpetratum ne fas huiusmodi interfectus est. Miletus, Sybaris, Athenæ & aliæ

E ij græciæ

DE DECALOGO.

græcæ ciuitates, deniq; Roma propter libidines euerse sunt. Constantinopolim aiunt etiam ante captiuitatem horribilibus sceleribus pullutam fuisse. Has historias attingi breuiter, ut similia exempla obseruentur uetera & recentia, eaq; sciamus non casu accidere, sed pœnas esse diuinitus irrogatas pro talibus flagitijs. Ac certissimum signum est impendentis exitij imperijs & ciuitatibus, quando ad ipsa uitia accedit impunitas & cõtempus peccati. Sicut Esaiæ tertio dicitur, Peccatũ suum sicut Sodoma prædicauerunt. Cum talis est licentia, sciamus non procul esse pœnas. 1. Corin. 6. Fornicatores, adulteri &c. non erunt hæredes regni dei, & sequitur deinde longa conão. Ephe. 5. omnis fornicatio & impudicitia non nominetur inter uos. Gal. 5. Opera carnis sunt adulterium &c. Qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Coloss. 3. Fornicatio & impudicitia &c. propter quæ uenit ira dei super inobedientes. 1. Thes. 4. Hæc est uoluntas dei sanctificatio uestra ut abstinatis à fornicatione. Hebr. 13. Fornicatores & adulteros iudicabit deus. Hebr. xij. Sequimini sanctificationem, sine qua nemo uidebit dominum. 1. Petri 2. antefert cæteris peccatis libidines, & significat præcipue propter libidines puniri homines

DE DECALOGO.

nes priuatim & publice. Iniustos ad diem iudicij
re seruat, maxime uero ambulantes in concupis-
centia immunda iuxta carnem. Itaq; exempla te-
stantur publicis calamitatibus saepe punitas esse
libidines. Ephe. 4. docet cæcitatem & securitatem
comitari libidines, cum ait: Qui cum dedoluerūt
se tradunt immunditiæ. Et Osee monet cæcitate
tem poenam esse libidinum. Ebrietas & fornicatio
auferunt cor. Sunt autem gradus libidinum, qui
& poenarum gradus habent in exemplis sacra-
rum literarum & legibus. Nam imperia debent
publicis poenis hæc flagitia punire: sicut testatur
hæc sententia Lex est posita iniustis. Hic autē in-
telligamus etiam uiana uitia prohiberi, quæ alunt
libidines, qualia sunt intemperantia, otium, luxus,
sicut ait Ezechiel cap. 16. Hæc fuit iniquitas Sodo-
mæ, superbia, saturitas panis & abundantia, &
ocium, & manum egenti non porrigebant. Ideo
fecerunt abominationes propter quas deleui eos.
Ut autem propheta coniungit uiana peccata, ita
hic prohibentur omnia uitia quæ alunt libidines,
ut intemperantia, otium, ebrietas.

QVOMODO FIT HOC
præceptum?

E iij

Ita fit,

DE DECALOGO.

ITa fit, cum agnosamus immunditiam nostram, & fide statuimus nobis deum propitium esse propter Christum, & incipimus deo obedire in hoc præcepto, sic ut in TIMORE DEI & propter DEVM repugnemus affectibus, qui ad libidines incitant, & abstinemus à scortatione, adulterijs & incestis libidinibus, sed cōiugio piè utantur illi quibus est opus, iuxta illud Pauli: propter fornicationem unusquisq; habeat uxorem suam. Nam coniugalem consuetudinem approbat deus sicut Christus clare docet Matthei 19. Et Paulus 1. Corinth. 7. & 1. Timothei 2. Hæc inchoata obedientia placet deo, propterea quia sumus facti filij, & habet ingentia præmia sicut testatur exemplum Ioseph. Et quanquam hærent in nobis uiciosi affectus, tamen condonantur ijs, qui repugnant & credunt in Christum.

DIC SEPTIMUM
præceptum.

Non furtum facias.

QVID PRÆCIPIT?

Vitæ opus est rerum usu, possessione, & cōtractibus. Ideo iam docet etiam in his rebus deo seruire, & primum, quia uetat furtum, sequitur q; liceat suum cuiq; tenere. Quare rerum

DE DECALOGO.

re rerum distinctionē & dominia approbat. Est
q̄; doctrina utilis conscientiae, intelligere q̄ deo
placeat haec externa & politica ordinatio distin-
ctionis dominiorum. E contra prohibet omnia vi-
tia pugnancia cum hac ordinatione, furta, rapi-
nas, iniustos contractus, & qualescunq; expila-
tiones priuatas & publicas, mendicitatem non
necessariam, negligentiam in curandis facultati-
bus nobis commissis, prodigalitatē & profusio-
nes & sumptus inutiles, corruptelas, quibus
emuntur patrocina in malis causis, mercedes in-
iustas, imposturas in mercibus &c. Nec tantū ex-
teriora facta prohibentur, sed etiam interiora vi-
tia: auaricia, & omnis cupiditas iniusti lucri &
ἐλεοσυνετημάτων, tenacitas in dandis neces-
sarijs elemosynis, in iuuanda Ecclesia & Rep.
Postremo & naturalis concupiscentia repugnās
huic praecepto. Haeret enim in animis hominum
diffidentia, qua fit ut non expectent homines ui-
ctum & cetera commoda uitae à Deo. Inde ori-
tur sollicitudo de uictu & fortunis, quae impel-
lunt homines ut appetant aliena, ut insidiantur
alieno, & quoquo modo quærant. Itaq; accusat et
hoc praeceptum omnes homines, & erumpit con-
cupiscentia adeo, ut mundus plenus sit furtorū,

E iij id est,

DE DECALOGO.

id est, iniustorum aucupiorum, iniustorum contra
ctuum, rapacitatis, & similium uitiorum.

QVOMODO FIT HOC præceptum?

Cum agnoscimus nostram infirmitatem, et
fide credimus nobis propter Christum re-
mitti peccata, fit hoc præceptum cum in-
choatur obedientia, uidelicet cum petimus & ex-
pectamus à Deo uictum & fortunas, & cum iux-
ta mandatum Dei laboramus, & iuste parto uti-
mur, & propter timorem Dei cauemus illicitos
modos quærendi res. Item damus de nostro ne-
cessarias cleemosynas propter mandatum DEI,
iuuamus quantum possumus de nostro Ecclesiã,
uidelicet ministros Euangelij, & studia. Itē Rem-
pub. Hic magna consolatio est pijs intelligere, q̄
hæc obedientia Deo placeat, & q̄ hæc ipsa œco-
nomica officia, id est, diligentia parandi faculta-
tes, & legitimus usus earum, sunt cultus Dei.

LICET NE CHRISTIANIS tenere proprium, & esse diuites?

Licet tenere proprium, & habere diuitias,
sicut multæ sententiæ testantur. Paulus ad
Timo. ait: Præcipe diuitibus ne superbiant
&c. Non igitur prohibet esse diuites. Et in gene
re

DE DECALOGO.

re tenenda est Regula, q̄, Euangelium non abo-
leat politicas ordinationes. Pertinet autem & di-
stinctio dominiorum ad politicas ordinationes.

Item Euangelium uocat ad Christum Reges &
Principes, manentes in imperijs, Licet igitur es-
se diuites. Sed Regula Salomonis tenenda est,
qui ait: Fontes tui deriuentur foras, & tu domi-
nus eorum esto. Hac figura pingit & propieta-
tem rerum, & eleemosynas. Vt enim alijs conce-
dimus ut ex fonte nostro hauriant aquas, aut de-
ducant riuulos, ita tamen, ut nos fontis dominium
retineamus. Sic ex fructibus nostri patrimonij
congerendæ sunt eleemosynæ, ita tamen, ut fun-
dus nobis sit saluus, seu ut sit incolume patrimo-
niū. Nam & Reipub. caussa opus est esse multos
diuites. Igitur utraq; uirtus necessaria est, parsi-
monia in conseruandis patrimonijs, & liberalis-
tas in largiendis eleemosynis, sed necessarijs.

Quæ sunt eleemosynæ necessariae?

TRia genera sunt præcipue necessaria. Pri-
mum, conferre aliquid ad ministerij Eccle-
siastici conseruationem. Hoc officium sæ-
pe præcipitur in scripturis. Christus ait: Dignus
est mercede is qui laborat. Et Paulus ad Corin-
thios: Sic & Dominus ordinauit, ut ij qui annun-

E v cianæ

*Tria genera
eleemosynarum
sunt necessariae
vires*

DE DECALOGO.

ciant Euangelium, uiuant ex Euangelio. Et addit magnas promissiones CHRISTVS in Euangelio: Qui dederit minimo in nomine discipuli, nō perdet mercedem suam. Et extant passim in Prophetis promissiones amplissimæ, ut Haggæi primo, & Malachiæ primo. Sciant ergo pij hoc genus eleemosynarum ita necessarium esse, ut qui non præstant pro sua uocatione & facultatibus, & pro suo loco, grauitè offendunt DEVM. Principes & Respublicæ debent tueri pios ministros & curare eis uictum. Debent & studia excitare suo sumptu. Sic & priuati debent liberaliter conferre ad alendos ministros Ecclesiasticos & studiosos. Debent & alijs officijs eos iuuare.

Secundū genus est, largiri egenis cognatis, ut parentibus, fratribus, liberis, aut alijs propinquis, quia in dandis eleemosynis primum est habenda ratio propinquorū, sicut Paulus inquit ad Timotheum: Discant primum exercere pietatē erga propriam familiam, & uicem reddere parentibus. Ita si quis suos, & maxime domesticos non curat, deterior est infideli, quia cognatis dupliciter obligati sumus, & naturali φιλοσοφία, & propter illud commune præceptum de iuuandis egentibus. Sæpe autem existit etiam in infideli

DE DECALOGO.

infidelibus naturalis φιλοσοφία.

Tertium genus est iuuare alienos, quos tamen praesens occasio nobis commendat, scilicet quia nobiscum uiuunt, & impediti ualitudine aut alijs ueris difficultatibus, non possunt sine alieno auxilio uiuere. Hos petentes non iuuare pro modo facultatum est peccatum, sicut primae Ioannis tertio scribitur. Qui habet facultates & uidet fratrem suum egere, & claudit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Ita et lex Moysi, cum praecipit ut singulae ciuitates suos egenos sustentent, significat praesentibus talia beneficia deberi. Nam in Deuterono. Cap. 15. nominatim fit mentio illorum qui nobiscum habitant. Sic enim inquit Textus. Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuae, in terra quam dominus deus tuus tibi daturus est, ad paupertatem redactus fuerit, non obturabis cor tuum &c. Et deinde. Non deerunt pauperes in terra habitacionis tuae. Idcirco ergo praecipio tibi ut aperias manum fratri egenti & pauperi, qui tecum habitat in terra Constituit & Paulus modum Eleemosynis 2. Corin. 8. ut ita largiamur, ne nobis sit tribulatio, alijs remissio, sed ut ex aequalitate pro praesenti occasione ex eo quod nobis superest consulatur

tur

DE DECALOGO.

tur illorum inopia. Hic cum nominatim dicat ex eo quod superest, uult ut largiamur de fructibus patrimonij, nec tollit discrimina diuitum & pauperum: Non enim tollit distinctionem dominiorum, & politicas ordinationes. Nam & paulo ante praefatus est, se de uoluntaria collatione loqui, non imperare ut discedant à facultatibus. Ergo aequalitas intelligenda est non Arithmetica, sed Geometrica, id est, ut ratione fiant aequales diuites & inopes, uidelicet ut quo quisq; ditior est, eo sit liberalior. Item ut diuites benigne largiantur, inopes uero non abutantur aliena liberalitate, nec utantur alieno nisi in necessitate, non exhauriant aliorum patrimonia &c. Nam mendicitas, quae non habet probabilem causam, est peccatum, & furti species, sicut 1. Thessa. 4. dicitur: Adhortamur uos fratres, ut studeatis esse tranquilli, & suum quisq; officium faciat, & laboret suis manibus. Et 2. Thessa. 3. Si quis non uult laborare, non comedat. Item: Ut cum tranquillitate laborantes, proprium panem comedant. Talibus ignauis mendicis non est opus largiri. Ac uidendum est in eleemosynis, ne sint profusiones ad ostentationem comparatae, sed necessitati aliorum consulant propter mandatum Dei. Haec uera officia seuerissime

DE DECALOGO.

riſſime præcepta ſunt, & habent grauiſſimas cõe-
minationes & promiſſiones, ſicut ait Chriſtus.

Eſuriui, & non dediſti mihi cibum. Prouer. 21.

Qui obturat aures ad clamorem pauperis, uiſi-
ſim clamabit & ipſe, & non exaudietur. Item
Eſai. 58. Frange eſurienti panem tuum &c. tunc
inuocabis, & Dominus exaudiet.

LICET NE CHRISTIANIS

uti contractibus?

Licet, iuxta uſitatam Regulam: Euangelium
non abolet ordinationes politicas, aut œco-
nomicas, & quidem iura naturæ non abo-
let. Sunt autem contractus iuris naturæ, quia uita
humana habet opus mutua communicatione, quæ
fit per contractus. Quare ſciat Chriſtianus con-
tractus eſſe ordinationem Dei, ſicut alias politi-
cas ordinationes, quemadmodũ & Salomon di-
xit, Libra & pondus, iudicia DOMINI ſunt, id
eſt, res à DEO iuſte ordinatæ. Sed imprimis con-
ſyderet Chriſtianus finem illarum ordinationũ
principalem. DEVS enim hæc dona ordinauit
ad hunc finem, ut per eam mutuam charitatem
exerceamus.

Quare Chriſtianus in fide utetur contracti-
bus, tanquam dono Dei, & ſiet his officijs exer-
cendans

DE DECALOGO.

cendam esse charitatem erga proximum. Quare non defraudabit proximum per prætextum contractuum, nec struet per contractum insidias proximo. Quatenus autem utendum sit contractibus, & quatenus lucra concessa sint in contractibus, leges politicæ consulendæ sunt, quia Christianus potest uti legibus civilibus, & uidendum est in quibus contractibus leges concedant lucra et approbent, in quibus non approbent, ut in uenditione & locatione rerum, uel operarum mediocria lucra conceduntur. Aut enim officia, aut res seu operæ communicantur. Ut autem possit esse perpetua communicatio, necesse est effici æqualem compensationem. Si enim una pars tantum daret, altera tantum acciperet, non esset perpetua communicatio. Ideo leges non uolunt officia rebus compensari, sed offitijs, quia res alterius partis exhaurirentur, & iure naturali quædam officia homines debent hominibus, uidelicet quæ nobis non nocent & alijs necessaria sunt. Sunt igitur gratuiti contractus mutuatio & depositum. Rursum ubi res uel operæ communicantur, necesse est rebus uel operis fieri compensationem. Ideo in emptione & locatione lucra conceduntur. Ita lex nature docet æqualitatem in contractibus. Nā hæc
sententia

DE DECALOGO.

sententia est lex naturæ, ne quis locupletari uelit detrimento alterius. Hic quæritur de redditibus, item de contractu cum pacto redemptionis. Item de eo quod interest, item de usuris.

DE REDITIBVS.

Reditus sunt duplices, alij constituti sunt à legitima potestate in bonis subditorum.

Hij sunt moderati sicut uectigalia esse conuenit, sunt liciti. Nam magistratibus debetur stipendium, ut Roman. 13. scriptum est, ita & deus constituit sacerdotibus decimas. Cæterum potestates uiderint, ne immodicè onerent bona subditorum, quia peccant contra hoc mandatum Dei: Non furaberis, cum sine iusta & necessaria causa ad Rempublicam pertinente, onerant populum nouis aut immodicis tributis, quia populus habet proprietatem in suis rebus, sicut historia de Naboth testatur. iij. Regum. xxi.

Alij reditus sunt priuato arbitrio constituti, ut cum aliquis constituit in fundo certo seruitutem pro prelio, ut alius inde quotannis habeat certam pecuniam, aut certos fructus. Hi contractus etiam sunt liciti, scilicet, si sint ueræ uenditiones, hoc est, si fundus possit sustinere hoc onus, & in contractu uere insit fundus unde reditus sit soluendus.

DE DECALOGO.

uendus. Tales redditus uendere, emere, & possidere licitum est. Vt enim licet totum fundum uendere, ita fundi partem. Aut, ut licet in fundo iter, aut actum constituere, ita licet hanc seruitutem constituere, ut alius accipiat aliquam partem fructuum, si tamen fundus id onus sustinere possit, et seruetur in emptione mediocris æqualitas. Ac tales emptiones non sunt uitiosæ pacto redemptionis. Cum igitur maneat natura emptionis, etiam si tale pactum accedit, licet emere, uendere, & possidere fundos aut redditus, cum pacto de reuendendo.

DE VSVRIS.

Licet ne usuras accipere?

Non licet. Quia Christus inquit: Mutuum date, nihil inde sperantes. Et lex prohibet Deutro. 23. Fratri tuo absq; usura mutuas bis id quod indiget. Et Psalm. 14. Qui pecunias suas ad usuram non dedit. Et Ezech. 18. Sunt autem usuræ, quando in mutuatiõe pacisamur, ut aliquid supra sortem nobis propter ipsam mutuatiõnem detur. Idco autem sunt iniustæ usuræ, quia exigitur non debitum, Soluens enim mutuum nihil amplius debet, & tamen amplius exigitur pronullare. Ergo non seruatur æqualitas. Et hæc causa est,

*Vsuræ
quid &
cur iniu-
stæ.*

DE DECALOGO.

caussa est, cur usurae exhauriant ciuitates, quia foeneratores auferunt plurimum, pro quo nihil recipit soluens. Non potest igitur talis communicatio esse perpetua, cum non sit mutua compensatio.

EST NE VSVRA, REDITVS
habere emptos in aliquo certo fundo fructificante, ut supra dictum est.

Respondeo, non est usura, quia ille contractus non est mutuatio, sed uera emptio. Concurrunt enim ibi substantialia emptionis, merx, precium, & consensus. Merx est ius seu seruitus in illo fundo fructificante. Atque hinc facile potest iudicari, quando sit uera emptio, scilicet cum sibi est merci aliquod corpus, quo corpore pereunte, reditus periret. Item in mutuatione is qui dedit mutuo, retinet ius repetendae sortis. Sed is qui emit reditum in alienis bonis, non habet ius repetendae pecuniae: Ergo ille contractus non est mutuatio.

DE EO QVOD INTEREST.

Est ne usura soluere id quod interest?

Respondeo, id quod interest, omnino differt ab usuris. Nam id quod interest, debetur etiam sine pacto, & tunc habet locum, cum aliquis alteri dedit efficacem causam damni, ut si quis promississet se soluturum esse ad Calendas

F Maij, &

DE DECALOGO.

Maij, & illo non solvente ego damno aliquo affectus essem, ob hanc ipsam causam quia illa pecunia caruissem, ille quia dedit efficacem causam damni, debet soluere id quod interest. Iusta est igitur ratio, & consentanea naturae, cur soluendum sit id quod interest: quia nemo debet uelle locupletari cum damno alterius. Hoc exemplum aliquo modo indicat quid uocetur interesse, & ubi locum habeat. Non enim debet praetexti rapacitati foeneratorum, qui mutuacionem tantum in questum conferunt, nec petunt id quod interest: quia mutuo accipiens dederit efficacem causam damni, sed simpliciter petunt lucrum. Cum autem magna sit uarietas contractuum, prudentia adhibenda est in iudicando, nec temere pronuntiandum est: & cum contractus sint res politicae, ualet iudicium magistratus ac legum, sapientis & aequi iuris consulti de contractibus, sicut & de alijs rebus politicis. Hic sapiens Iurisconsultus discernet usuras & id quod interest. Conferet etiam mandata diuina cum iure humano, ne approbet aperte pugnantia cum mandatis Dei.

DE RESTITVTIONE.

Est ne uera regula: Peccatum non remittitur, nisi ablatum restituatur?

Respondeo,

DE DECALOGO.

Respondeo, hæc regula uera est in genere de omnibus, qui scientes & uolentes alienum detinent, & habent unde reddât seu possunt reddere; sicut Paulus inquit: Qui furatus est, deinceps non furetur, Atqui ille qui furatus est, tantisper est fur, dum alienum sciens ac uolens retinet, sicut is qui rapuit alienam coniugem, tantisper est raptor seu mœchus, dum eam retinet. Ergo cum Paulus uetat deinceps furari, uult alienum reddi, ut ille qui inuasit alienum, desinat esse fur. Hæc generalis regula tenenda est. Sed impossibilitas habet excusationem, & sunt uarij casus, in quibus adhibenda est ἐπιεικεία, ut in aliquibus arcanis negocijs cauenda sunt scândala, & cauenda est infamia, quia famæ iactura maior est quàm rerum iactura.

Contra.

Satisfactio est inutilis.

Restitutio est satisfactio,

Ergo restitutio est inutilis.

Respondeo, Nego minorē, quia restitutio uerè & proprie est pars contritionis: non est illa Canonica satisfactio, quam definiunt esse opera non mandata &c. Exemplum. Ut peccatum non remittitur retinenti alienam coniugem, ad contritionem pertinet. Ita rem alienam reddere, ad con-

F ij tritio

*fama iactura
maior
est quàm rerum
iactura*

DE DECALOGO.

tritionem pertinet, quia contritio est pavor & dolor de peccato, & deinceps non committere facta contra consuetudinem & mandatum Dei.

AN QVAE TENENTVR
præscriptione, iuste tenentur?

Respondeo, iuste tenerit res præscriptione, quia autoritate legis tenentur, quæ est uerius domina rerum, quam priuati, sed absit dolus in præscriptione, & concurrant reliquæ circumstantiæ, de quibus leges præcipiunt, ut scilicet bono titulo rem nactus sis.

AN RAPTA IN BELLIS
sint retinenda?

Respondeo, iusta bella gerentes fiunt uere domini corporum & rerum quas capiunt, ideo & corpora & res captas iuste tenent.

Iusta bella quæ.

Sunt autem iusta & legitima bella quæ suscipiuntur à legitimis potestatibus ad propulsandam iniustam uim seu latrocinium. Est & alia species iusta cum bellum à superiore potestate suscipitur ad puniendum manifestum scelus alicuius populi aut principis, ut Israelitæ mouerunt bellum ad puniendam tribum Beniamin, propter stupratam Leuitæ coniugem. Nam Deus constituit magistratus ut depellant latrocinia, & puniant manifesta delicta, Roman. 13. Cum autem bellum sit una ex acerbissimis

DE DECALOGO.

acerbissimis pœnis, quibus Deus punit mundum, pleraq; accidunt in bellis atrociora, quàm exacta norma iusticiæ postulat. Nec medium in his actionibus accurate constitui potest, sed si principalis causa iusta est, bellator sciat militiam illam esse licitam, & res occupatas iuste possideri. Ceterum bellator si est pius, non suscipiet nisi necessaria bella, moderabitur non necessariam crudelitatem. Deniq; in multis rebus non sumit sibi licentiam usitatam impijs militibus.

DE REDITIBVS Ecclesiasticis.

Ecclēsia habet opus aut collationibus, aut redditibus, propter tres causas. Primum, ad alendos ministros Euangelij. Secundo, Ad scholas conseruandas, ubi sumptus suppeditandi sunt doctoribus, & aliquibus pauperibus scholasticis. Tertio etiam alij uere pauperes ex publico iuuandi sunt. Propter has tres causas opus est Ecclesiæ facultatibus, sicut & Paulus iubet ministros ab Ecclesia alii. Item suppeditari pauperibus. Et quoniam populus tenuiter confert, principum officium est, constituere Ecclesijs redditus aut pensiones, sicut etiam significat Esaias capite 49. cum ait: Reges erunt nutricij tui, & reginæ nutrices. Et ex Augustino & historijs apparet, has in initio causas fuisse Donationum Ecclesiasticarū.

F iij At domus

Ecclēsia habet opus aut collationibus aut redditibus

DE DECALOGO.

Ad dominū harum rerum pertinet, non ad pontifices, aut principes, aut populum, sed ad Ecclesiam, hoc est, nec Episcopis, nec Principibus, nec populo licet hos redditus transferre ad alios usus, quàm ad conseruationem ministerij & studiorū.

Hinc facile iudicari potest, multiplicia esse furta in hoc genere, quia omnes qui fruuntur his bonis, neglecto ministerio Euangelij, & neglectis studijs, peccant. Hic est ingens numerus Episcoporum, Canoniorum, & monachorum, qui non sunt usui Ecclesie, qui diuorum facultates Ecclesiasticas, cum interea esuriant pastores, aut nulli habeantur, & negligantur studia.

Huius rei imago in historia passionis Christi proposita est. Sicut enim milites diuidunt uestes Christi, & de eis sortiuntur, ita principes & potentes partiuntur inter se Episcopatus & sacerdotia, neglecto ministerio & neglectis studijs. Donatistarum Ecclesijs publici magistratus auferrebant facultates, & transferebant ad pias Ecclesias, qua de re & si conquerebantur Donatistæ, & disputabant propter dissensionem dogmatum nemini eripiendas esse facultates, tamen Augustinus respondit hanc pecuniam esse Ecclesie, ideoq; recte per superiores magistratus eripi his qui non pertinent ad Ecclesiam, & transferri ad ueros

DE DECALOGO.

ueros usus Ecclesie. Discernendæ etiam sunt in hoc casu priuatæ facultates & alienæ. Pecant igitur grauissime & alij, qui ita diripiunt facultates Ecclesiasticas, ne rursus ad Ecclesie usus conferri possint. Pecant & Respublicæ, quæ nihil conferunt ad conseruationem ministerij & studiorum. Hæc furta non sunt leuia peccata, sicut testantur grauissimæ conciones in Prophetis, ubi Deus seuerissime minatur illis, qui non iuuant ministros templi, ubi debent iuuare, aut conferre ad eos iuandos. Haggæi primo: Aedificate domum meam, & placebitis mihi: Item, Domus mea deserta est, & festinat unusquisq; ut suam domum extruat. Ideo prohibui ne cælum detrorem, & ne terra sit fœcunda. Et Malachiæ 3. Inferte omnem decimam in horreum meum, & aperiam uobis catarractas cœli, & effundam benedictionem, id est, incrementa, augmenta, abunde. Et Prouerbio. 3. Honora Deum de tua substantia, & de primicijs omnium frugum tuarum, & implebuntur horrea tua saturitate, & uino torcularia redundabunt. In his operibus uult Deus exerceri fidẽ, quæ si adesset, liberaliores essemus in hoc genere officiorum. Si enim uere expectaremus à Deo facultatum conseruationem, profecto libentius largiremur.

DE DECALOGO.

DE OCTAVO PRAECEPTO.

Quid præcipit Octauum præceptum?

Iubet ut propter Deum præstetur ueritas in omni uita, dictis & factis, ac nominatim in iudicijs, in contractibus & in pactis, requirit ueritatem. Vide autem quàm late pateat hoc præceptum, regit iudicia, pacta, contractus, & complectitur partem iusticiæ particularis, scilicet quæ uetat ne fraude & per calumnias alij lædantur.

Duplices iniuria. Sunt enim duplices iniuriæ. Aliæ fiunt ui, aliæ sine ui manifesta, sed dolo & fraude fiunt. Violentia prohibetur in Quinto & Septimo præcepto. Hic prohibentur mendacia, imposturæ, calumniæ. Ita sparsa est iusticia particularis in hæc præcepta. Nam iusticia particularis prohibet iniurias utriusq; generis. Porrò hæc uirtus quæ uetat mendacia & calumnias, uocatur ueritas. Ut autem superiora præcepta alias partes Reip. muniturunt, ita hoc præceptum munit iudicia, pacta & contractus. Facile autem possunt agnosca peccata crassiora pugnancia cum hoc præcepto. Ut enim hic confirmantur iudicia & omnia forensia officia, si rite & bona conscientia fiant, sicut & iuramentum de calumnia præcipit. Ita e contra damnantur omnes falsæ et calumniosæ accusationes & defensiones & sententiæ in iudicijs. Deniq; tota sophistica

DE DECALOGO.

stica forensis, item falsa testimonia & consilia:
item deprauatio artium & rectæ doctrinæ: item
uiolatio pactorum & promissorum in contracti-
bus. Deniq; insidiosa simulatio aut occultatio in
moribus & uita, quia ueritas nō modo in pactis,
promissis aut iudicijs requiritur, sed etiam in tota
uita, uidelicet candor, simplicitas id est, rectitudo
seu ingenuitas, quæ facit ne temere de alijs suspi-
temur, ut dextre interpretemur aliorum dicta
aut facta, ne sinistra interpretatione deprauemus
probabiliter dicta aut facta, ne insidiosa occulta-
tione captemus aliquod πλεονεκτημα, ne sit
in amicitia simulatio, sed luceat in dictis & factis
& omni consuetudine rectitudo quædam, & ap-
pareat nos serio & bono studio agere omnia,
quæ ostendimus, & præ nobis ferimus. Talis in-
genuitas attribuitur Achilli apud Homerum, qui
ait se odisse ut mortem eos, qui aliud dicunt, aliud
sentiant. Etsi autē maxime decet heroicis uiros
hæc ingenuitas, tamen requiritur in omnibus, ac
maxime in explicatione doctrinarum. Sed præ-
ceptū Dei nō modo uirtutem ipsam requirit, sed
etiam postulat ut referatur ad gloriā Dei, hoc est,
ut amemus & præstemus ueritatem, ut Deo obe-
diamus. Est & uulgare uitium maledicentia, ui-
delicet illorum qui libenter ferunt de alijs sermo-
nes,

DE DECALOGO.

nes, quibus eorum fama læditur, aut qui delectantur acerbitate aut scurrilitate conuitorum, aut qui obtrectant alienæ existimationi. Hæc omnia uulgo detractione uocant. Et aliàs hæc consuetudo ex naturæ uanitate oritur. Quosdã enim hi sermones sine ulla causa delectant, tantum propter naturæ uanitatem. Aliàs ex ambitione & inuidia. Interdum species est adulationis maledicere alijs in aliquorum gratiam. Sunt etiam quædam distortæ naturæ adeo uirulentæ & plenæ liuorum, aut suspicæ, ut sola naturæ maleuolentia sine alijs causis impellat eos ad maledicendum. Quo in genere peccant non tantum qui serunt fabellas, aut crimina de alijs, sed etiam auditores, qui libenter uel auide audiunt, sicut Pindarus inquit: Inuidis obsonium esse maledicta. Cum autem hoc uitium sit communissimum, discamus frenare linguam, & corrigamus morbos animi, qui aut pariunt aut confirmant lingue petulantiam, & meminerimus eam pugnare cum hoc præcepto: Non dices falsum testimonium. Et Christus ait: Nolite iudicare, ne iudicemini.

ὁ φόρος
κακῆ γο
για το
ἰσ φθο
μεροῖσ.

Sed hic queritur, an non licet manifesta & publica uicia reprehendere? Respondeo, Sententia Christi: Nolite iudicare, non prohibet officium Iudicis, aut condonatoris, sed prohibet priuatam male-

DE DECALOGO.

maledicentiam, & in rebus dubijs calumnias. Est Priuata
autem priuata maledicentia, quodcumq; extra maledi-
iudicium, aut contionem, aut deliberationem, aut centia.
piam castigationem, dicuntur in alios conuicia,
etiamsi uera & manifesta sunt, ubi uidelicet non
dicuntur, ut uel ille emendetur, qui accusatur, uel
consulatur alijs, sed erumpunt aut ex naturæ ua-
nitate, aut ex morbo animi. Porrò hoc tempore
est usitatum maledicere summis atq; infimis, &
præsertim primâpibus, & doctoribus, imò ipsis
etiam artibus, & sæpe in rebus dubijs calumnia-
se reprehenduntur, ubi ea quæ sunt ambigua, nõ
erant in deteriore partem interpretanda. Mul-
to plus peccant qui recte facta aut dicta calumnia-
se deprauant, sicut sæpissime accidit. Porrò quàm
turpis res sit & Deo displicens calumnia, hinc
potest animaduerti, quòd ab hoc uicio autor pec-
cati Diabolus nomen habet. Et hoc loco sciendum
est, eos qui falsas fabulas de alijs serunt, debere il-
lis restitutionem famæ, sicut in furto debent resti-
tutionem rerum: quia inter bona externa præcæ-
puum est bona existimatio. Recte enim dicitur: Bo-
na cõscientia nobis opus est, bona fama aut de no-
bis opus est proximis. Nam honesta opinio inui-
tat alios ad uirtutem, ideo in Prouer. scriptum est:
Melius est nomẽ bonum, quàm diuidiæ multæ. Et
Eccle

DE DECALOGO.

Ecclesiastici 41. Curam habeto de bono nomine, hoc enim præstantius est mille thesauris. Et exstat uersiculus: Honestus rumor alterum patrimonium est. Et grauiissime inquit Gerson: Nonnunquam facilius satisfit pro homicidio corporali & furto, quam pro calumnia. Et de his qui dicunt cõuicia gubernatorib. Ecclesiarum, ait Anacletus, deteriores sunt, qui doctorum uitam moresq; calumniantur, quam qui diripiunt aliorum prædia.

AN OMNE MENDACIUM

est mortale peccatum?

Mentiri
quid.

Mendacia & in hoc præcepto prohibentur & alibi. Nam Leuitia 19. scriptum est. Non mentiemini, nec decipiet unusquisq; proximum suum, nõ eris calumniator, nec susurro in populo. Est autem mentiri, aliud loqui quam sentias, seu dissimulata ueritate falsum dicere, id uniuersaliter est mortale peccatum, cum fit iniusta uoluntate nocendi. Sed in dictis & factis sanctorum sunt etiam quedam figure, Vt Abraham dissimulat Saram esse coniugem, & uocat sororem. Aegyptie obstetrices mendacio excusant se, cur non interficiant infantes Hebræorum. Rahab mendacio defendit exploratores, et scriptura testatur, deum præmia reddidisse pro his officijs. David simulat se habere morbum, cum ad regem inimicum

DE DECALOGO.

inimicū uenisset. Iudith fallit Holofernetā, & me-
dia sepe fallunt aegrotos, ut eos iuuent. Propter
huiusmodi dicta & facta pleraq; in scripturis &
communi uita, discernuntur mendacia. Distingu-
untur autem tres species. Primū sunt pernicio-
sa mendacia, quæ fiunt cum iniusta uoluntate no-
cendi, ut cum falso alij accusantur. Hæc omnia si-
ne dubio sunt peccata mortalia. Porrò, mendaciū
sua natura est peccatum mortale, etiam sine uo-
luntate nocendi, si uidelicet ex uanitate ingenij di-
catur, nec habeat probabilem & honestam caus-
sam, qualia sunt adulatorum mendacia, quæ con-
tra conscientiam dicunt, aut qualia dicuntur à
iactabundis, & alia multa. Alia species est figu-
ra seu Ironia, cum uidelicet propter honestam et
iustam causam aliquid occultatur, aut etiam figu-
rate aliud dicitur aut ostenditur, Vt cum Abra-
ham dissimulat Saram esse uxorem, ipsa uero oc-
cultatio per sese in talibus causis non est menda-
cium. Nam mentiri non est tantum occultare, sed
occultata ueritate falsum dicere. Christus collo-
quens cum duobus discipulis, etiamsi non ita se
ostendit, ut mox agnoscat, tamen non negat se
esse eum, qui erat. Tales occultationes, quæ adhi-
bentur in ijs rebus, quas dicere non necesse est,
nec mendacia sunt, nec peccata, & plerumq; ad-
hibentur

Mendacio-
rum tres
species.

DE DECALOGO.

hibentur propter aliquam utilitatem.

Menda-
cium.

Secundo, ubi uero manifestatio spontanea peccatum esset, ibi concessæ sunt figuræ, quæ tegant negotia, Vt Rahab peccasset, si ultro prodidisset exploratores. Et mulier 2. Regum 17. peccasset, si ultro prodidisset nuncios Davidis. In talibus casibus licet uti Ironijs. Tunc enim figuræ illæ non sunt proprie mendaciæ. Nam mendacium proprie est deprauatio eius quod dici debet. In hoc casu Rahab interrogata est de eiusmodi negotio, quod non debebat dicere. Hinc facile possunt discerni mendaciæ, quæ nullam habent excusationem, ab Ironijs, quæ habent excusationem, si scilicet consideretur, an id quod debet dici, occultetur, uel deprauetur. Sic aduersus hostem licet uti occultatione nostrorum consiliorum & figura aliqua, sed catenus, ne uiolentur pacta. Nam pactorum & iurisiurandi religio iure diuino seruanda est. Ideo etiam fides hosti data seruari debet.

Sed præter pacta & iusiurandum uti occultatione consiliorum, uel aliqua figura concessum est. Sic occultare licet innocentem, quem Tyrannus aliquis inquirat, ut eum afficiat supplicio, quia in tali casu manifestatio spontanea peccatum est. Constituta ergo definitione, quid sit mentiri, facilis erit dijudicatio, ubi sint excusabiles figuræ. Est enim

DE DECALOGO.

enim mentiri non solum occultatio, sed depravatio contra conscientiam, de ea re quam dici oportuit.

Addunt Tertiam speciem iocosam, ut poemata, apologos, false dicta. Sed hæc nequaquam sunt mendacia, sed potius picturæ eius quod sentimus. Quod ut sit illustrius, proponimus in exemplis quibusdam propter similitudinem naturarum adhibitis, ut lupus est imago tyranni, uulpecula imago hominis circumspecti & astuti. Ad hoc genus pertinet omnis generis false dicta in quotidiana vita, quibus utimur ad admonendos homines, quale illud est Philippi de iudice, qui faciem pinxerat fucis: hunc iussit abdicare officium, inquit: Fucatum non uere iudicare.

DE RELIQUIS DVOBVS

præceptis.

Reliqua duo præcepta addita sunt, ut interpretentur legem, & discernant legem Dei ab humanis legibus & à Philosophia. Nam Leges humanæ prohibent externa facta. Sed hæc præcepta testantur legem Dei non solum de exterioribus factis loqui, sed etiã de interioribus affectibus, & inclinatione ac immundicia naturæ. Cum igitur ait lex: Non concupisces uxorem aut rem proximi, duo complectitur, & affectus malos,

DE DECALOGO.

los, & causam malorum affectuū, scilicet ipsum morbum naturæ, qui uocatur peccatum originis. Hunc morbum humanæ leges & philosophia nō iudicant esse peccatum. Ideo lex Dei accusat eum, ut discamus quā horribiliter hæc humana natura immersa sit peccato, & agnoscamus nos non posse legi satis facere, sed habere opus alia iusticia. Itaq; hæc duo postrema præcepta non pertinent ad disciplinam, sed ad superiorem usum Legis, scilicet ad accusandum peccatum in tota natura humana, ut agnoscamus uitium originis.

DE FINE.

IN singulis præceptis diligenter addendus est finis, ut fiant propter Deum, hoc est, ut in timore Dei, & fide præstetur illud opus, ut obediamus Deo, ut Magistratui obedias, quia timeas Deum, & uelis deo parere. Ita non defraudes alium in contractu, quia timeas Deū, & uelis Deo præstare obedientiam. Sic in singulis mandatis & operibus oportet apprehendi deū. & repeti primum mandatum, ut omnia opera fiant cultus Dei, & in omnibus operibus Deum intueamur, & ei seruiamus.

Repetenda est etiam in singulis doctrina de fide, quæ docet quòd propter Christum reputemur iusti gratis. Deinde uero placeat propter ipsum

DE DECALOGO.

ipsum inchoata obedientia. Tenebis autē has præcipuas quæstiones de quolibet mandato. Prima, Quid præcipiat. Secunda, Quo sine. Tertia, An satisfiat. Quarta, Quomodo fiat & placeat obedientia.

DE VSV LEGIS.

Postquam utrumq; Decalogum enarrauimus, admonendus est Lector etiam de usu.

Est autem Triplex usus. Primum tradendus est Decalogus seu lex dei moralis, ut disciplina rudes erudiat & coerceat. Et hic usus pertinet ad iniustos & iustos. Deus enim coerceri vult iniustos externa disciplina, & iustis rudibus opus est institutione, doctrina et diligentia coercedæ carnis, sicut pueris adolefcētibus uulgo &c.

Secundus usus est proprius contritioni arguere peccatum, & per terrefacere consaentiam, de quo Paulus sæpe loquitur. Per legē cognitio peccati. Itē: Lex irā effiat. Si enim nulla esset lex seu nulla obligatio, quomodo id quod fit contra uolūtatē dei, esset peccatū? Terrentur ergo lege oēs qui nondū consecuti sunt remissionē peccatorum.

Tertius usus est in his, qui sunt iustificati. Et si enim sunt liberati à lege ne damnet, tamen ijs opus est doctrina legis tripliciter. Primo quod

G ad doctri-

DE DECALOGO.

ad doctrinã attinet. Secundo quod attinet ad uetustatem carnis. Tertio quod ad obedientiam attinet. Primo de doctrina constat etiam iustis opus esse uerbo, ut sciant qui cultus, qualia opera placeant deo, ne excogitent novos cultus sine uerbo, ut Monachus. Ideo Paulus ad Timotheum inquit: Omnis scriptura utilis est. Secundo de uetustate carnis. Neesse est uetustatem coherceri et argui, quia lex semper arguit præsens peccatũ. Sed ita sumus liberi, non quod lex non arguat, sed si uincamus fide legem arguentem, idq; testatur oratio dominica. Non essent debita nisi lex obligaret & argueret. Quanquam ita liberabimur cum credimus &c.

Tertio de obedientia. Et si sumus liberi à lege ne damnet, tamen manet ordinatio & uoluntas dei, ut creatura obediat. Quare obedientia necessaria est, & quomodo placet docet Euãgelium. Ideo inquit Christus: Non ueni soluere legem sed implere. Item Christus inquit. Hoc est mandatũ meum ut diligatis inuicem, & 1. Ioan. 3. Hoc est mandatum eius ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem. Hæ sententiæ loquuntur de uoluntaria obedientia, & tamen nominant mandatum. Quia manet ordinatio Dei,
ut creatura

DE EVANGELIO.

ut creatura obediat, etiam cum uolens obtempera-
rat. Et tamē Euangeliū interea docet, quatenus li-
beri simus, scilicet ne damnet Lex, non ut nō fiat.

DE EVANGELIO

Quid differt Lex ab Euangelio?

Maxime refert initio pios
admoneri de discrimine
harum appellationum.
Nam confusio offundit
magnā caliginem Euan-
gelio. Est igitur Lex do-
ctrina, quæ docet quales esse nos oporteat, &
quæ opera à nobis requirat Deus, & requirit
perfectam obedientiam, & damnat eos, qui non
obediunt. Sed Euangelij principalis & proprius Duplices
locus est Promissio, in qua gratis nobis propter promissæ
Christum donantur remissio peccatorum, im-
putatio iusticiæ, Spiritus sanctus & uita æter-
na. Et hanc promissionē oportet fide accipi. Sunt
aut̄ duplices promissiones in scripturis, Vt pro-
missiones legales: Qui fecerit ea uiuet in eis.
Item: Si uis ingredi in uitam, serua mandata. Ta-

Lex
quid.

G ij les

DE EVANGELIO.

les sunt conditionales, hoc est, habent conditionē impletæ legis. Sed promissio propria Evangelij est gratuita, hoc est, nō habet conditionē legis tanquam causam beneficij, seu conditionem nostræ dignitatis. Tametsi habet conditionem fidei. Memineris igitur particulā gratis propter Christū, discrimen facere inter promissiones, idq; necesse est tenere. Nam in uero agone conscientia non disputat, utrum deus sit misericors, an remittat peccata, sed illud quærit, an nobis & indignis uelit remittere. Hic est unus portus conscientia, tenere quod certū sit gratis remitti, q̄ Evangelij promissio propria, sit gratuita, nec habeat conditionē nostræ dignitatis. Est aut̄ Christus aptissime complexus summam Evangelij cum ait Lucæ ultimo: Prædicate poenitentiam & remissionem peccatorum in nomine meo. Hinc definitionem constituamus: Evangelium est prædicatio poenitentia, & promissio, in qua propter Christū gratis offeruntur nobis remissio peccatorum, imputatio iustitiæ, donatio spiritus sancti & uitæ æternæ, modo ut credamus hæc nobis certo & uerè propter Christum cōtingere, & nō propter dignitatē nostrā, aut nostra merita. Hæc breuis Evangelij definitio tenenda est, ut propria Evangelij beneficia sint nobis in conspectu.

Euange-
liū quid.

DE EVANGELIO.

QVOMODO CONTINGIT
iustificatio?

EVangelium arguit peccata & offert promissionem Christi. Ideo perterrefacti agnitione iræ dei aduersus peccata, debent credere promissioni, quòd propter Christum gratis donentur eis remissio peccatorum & imputatio iustitiæ. Hac fide certo consequuntur remissionem peccatorum & iustificationem seu gratiam, sicut Paulus perspicue docet Rom. 3. iustificamur gratis ipsius gratia per redemptionem in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine eius &c.

Huiusmodi aliquot perspicua testimonia tenenda sunt, quæ & erudiant conscientias & exsuscitent fidem in omni inuocatione. Nunc adijciam uocabulorum interpretationem. Iustificari significat forensi more iustum reputari seu pronuciari. Iustus in his Pauli disputationibus significat idem quod acceptus seu placens Deo. Et IUSTIFICATIO est remissio peccatorum & acceptatio coram Deo, cum qua est coniuncta donatio spiritus sancti, Vocabulum GRATIAE idem significat, sed continet emphasim particulae exclusivæ gratis.

Est enim gratia gratuita remissio peccatorum,

G iij &

Iustificari. Iustus.
Iustificatio.
Gratia.

DE EVANGELIO.

Et acceptatio propter Christum, cum qua est cōiuncta donatio spiritus sancti. Vocabulum **FIDES** significat hic non tantum historie noticiam sed etiam fiduciam misericordie promissae propter Christum, seu fiduciam qua accipit promissionem, et applicat eam ad nos, sicut Paulus manifeste testatur Roma. iij. se loqui de ea fide, qua accipit promissionem, ut cum inquit: Ideo ex fide ut sit firma promissio. Quare cum dicitur: Fide iusti sumus, haec oratio correlatiue intelligi debet, hoc modo, per misericordiam propter Christum iusti, id est, accepti sumus, non propter nostras uirtutes, sed tamen hanc misericordiam oportet fide accipi et apprehendi. Haec est simplex et propria Pauli sententia. Explicatis uocabulis rursus monendus est lector de exclusua gratis. Excludit enim conditionem meriti, seu nostrae dignitatis, idque propter duas causas praecipue. Primum, ut in Christum mediatorem transferatur causa beneficii, hoc est, ut intelligamus nobis ignosci non propter nostram dignitatem, sed propter Christum. Secundo, ut beneficium sit certum. Si enim penderet ex conditione dignitatis nostrae, fieret incertum. Si conscientia iudicaret ita nobis ignosci, postquam satis magnam contritiam

DE EVANGELIO.

contritionem aut alia merita habeamus, prorsus adigeretur ad desperationem, & fieret incertum beneficium promissum in Evangelio. De his duabus causis maxime admonet nos particula Gratis. Cum hoc modo intelligitur exclusiua, fit dulcior conscientijs, & apparet non tolli contritionem. Oportet enim aliquam contritionem, id est, pauores & terrores existere in nobis, cum agnoscimus iram Dei aduersus peccatum, sicut inquit Esaias: Vbi habitabit DOMINVS? in spiritu contrito &c. Et cum fides sit uiuificatio quaedam, necesse est existere terrores, in quibus sustentamur & consolamur nos Evangelio. Et quanquam contritio sine fide damnata est, tamen postquam accessit fides, fit bonum opus & sacrificium, ut postea dicitur de bonis operibus.

Secundo, sicut de particula gratis in promissione Evangelij necesse est admoneri auditores, ita & illud inculcandum est, quod sicut praedicatione poenitentiae est uniuersalis, ita quoque promissio sit uniuersalis, ut singuli nos in promissionem illam includamus, nec excuti nobis fidem sinamus intempestiue accersitis disputationibus de praedestinatione: sed ordiamur a uerbo, & meminermus promissionem esse uniuersalem, & statuamus

G iiij mus

DE EVANGELIO.

mus uere illa contingere nobis, quæ in uerbo proposita & promissa sunt, quia Deus per Verbum suum est efficax, & in uerbo uult apprehendi, iuxta illud: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti.

Tertio, necesse est & hoc teneri, quod cū iustificamur, donamur spiritu sancto, quem ita concipiunt corda, cum audiunt Euangelium & ei assentiuntur, ac fide se sustentant in pauoribus. Sic docet Paulus ad Galatas: Ut promissionem Spiritus accipiamus per fidem. Hæc acceptio Spiritus sancti uocatur regeneratio, seu renouatio, & est inchoatio uitæ æternæ in nobis, sicut Christus inquit: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te Deum uerum, & quem misisti IESVM Christū.

Hactenus de iustificatione & de fide diximus quæ in quotidiana experientia sunt illustriora. Nam hæc doctrina semper in conspectu esse debet, ut teneamus firmam consolationem, & ut possimus inuocare Deum. Nam sine hac fide nulla est uera inuocatio, sine hac fide non apprehenditur pontifex & mediator Christus.

DE BONIS OPERIBVS.

Hactenus de iustificatione & fide dictum est. Inchoatur autem in iustificatis noua obedientia.

DE BONIS OPERIBVS.

obedientia. Ideo tradenda est doctrina de bonis operibus. Tria autem quæruntur de bonis operibus. Primum, qualia opera postulentur. Secundum, quomodo illa imperfecta obedientia placeat Deo. Tertium, quomodo amittatur gratia.

QUALIA REQVIRVNTVR?

Requiruntur opera Lege Dei præcepta, nõ tantum externa, sed etiam interiores motus. Neesse est enim legem in nobis inchoari, sicut Christus ait: Nisi abundauerit iusticia uestra &c. Item: Si uis ingredi in uitam, serua mandata. Ergo requiritur obedientia, quæ sic inchoatur in nobis, cum fides ad contritionem accessit, iam peccatum displicet, & cupimus Deo, quem agnouimus, obedire. Ita primum concipitur bonũ propositum, ut uoant. Inchoantur ergo iam in corde motus consentientes Legi Dei, timor, fiducia, dilectio Dei, inuocatio, patientia, ueritas, castitas, dilectio proximi, cura Reipublicæ. Hæ uirtutes fiunt spiritu sancto impellente corda, & crescant cum eas exercemus, sicut scriptum est. Habenti dabitur &c. Quanquam autem in renatis bona opera sunt motus spiritus sancti, tamen spiritus sanctus mouet per Verbum, & oportet nos habere testimoniũ quæ opera placeant Deo, ne

G v decepti

DE BONIS OPERIBVS.

decepti alia opera suscipiamus. Ideo cū oporteat nos regi Verbo, dictum est nominatim illa opera postulari, quæ in Decalogo præcepta sunt: Et si enim non est posita lex iusto, quod ad accusandū attinet, tamen est ei posita, quatenus docet eum, & requirit obedientiam, iuxta illud. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, arguendum &c.

QVOMODO PLACET IMPERfecta obedientia?

Necessaria est obedientia, & tamen sciendum est, eam procul abesse à perfectione, nec satisfacere legi Dei, & adhuc hære in nobis reliquias peccati. Quare nostræ qualitates aut opera, non iustificunt personam coram Deo, iuxta illud: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Placet autem persona fide per misericordiam propter Christum, ut supra dictū est. Deinde placet & inchoata obedientia, quia sumus facti filij, & credimus propter Christum condonari nobis indignitatem nostram. Vtrumque igitur sari necesse est, ut fiducia propriæ iusticiæ, et desperatio animis eximantur. Nam agnitio infirmitatis nostræ humiliat nos, incutit terrores, & exusat poenitentiam. Rursus autem in gens
consola

DE BONIS OPERIBVS.

consolatio est, quòd pij in tanta infirmitate tamen
norunt certo statuendum esse, quòd placeant Deo
propter Christum. Deinde quòd Deo etiam hæc
inquinata & imperfecta obedientia placeat, quia
sumus inferti Christo, sicut Paulus inquit: Nulla
nunc damnatio est his, qui in Christo Iesu ambu-
lant. Tanta magnitudo misericordiae maxime ac-
cendere nos debet ad bene operandum, & ad su-
stinendas ærumnas omnis generis, quia didici-
mus ex Euangelio, quomodo placeat in tanta in-
firmitate obedientia nostra.

CAVSSAE HORTANTES AD bene operandum.

NEcessitas, quæ duplex est. Prior, quia
Deus mandauit ut obediamus. Altera,
quia non potest existere fides in ijs, qui
non agunt poenitentiam, sed laxant frenum cupi-
ditatibus. Tertia, quia fides extinguitur, si non
exerceatur in inuocatione, afflictionibus, & bo-
nis operibus. Semper enī operibus debet præire
fides, ut cogitet mens se uelle obedire deo, & hoc
opus placere Deo propter Christum: & roget
ut regatur à Deo. Sic David in sua uocatione con-
stituit se uelle obedire Deo, & sentit illa opera uo-
cationis Deo placere, propter promissam miseri-
cordiam,

DE BONIS OPERIBVS.

cordiam, & rogat ut Deus uocationem eius gubernet: hoc modo exercenda est fides in omnibus operibus. Quarta, inuitant ad bene operandum & promissiones additæ operibus ac præmia. Habent enim bona opera piorum præmia corporalia & spiritualia, ut docet 4. præceptū: Honora patrem & matrē ut sis longæuus super terram. Date & dabitur uobis & c. Est autem & in his promissionibus exercēda fides, cū damus elemosynam, credamus deū tamen conseruaturū esse facultates nostras, credamus & petamus augeri dona spūalia, sicut Augusti. inquit: Dilectio meretur augeri dilectione. Exemplum egregiū propositum in historia Sareptanæ mulieris, quæ iussa ab Helia, primū ipsi dat cibos, quos solos habebat reliquos, & expectabat auxilium à deo, ita deus auxit illos cibos, postea ornauit eam & alijs donis. Ita & nos exerceamus fidem in inuocatione in omnibus periculis, negocijs, & actionibus, & obediamus Deo, petentes & expectantes ab ipso auxilium.

QVOMODO AMITTITVR

Dictum est in sanctis manere peccata, sed
Gratia?
tamen discrimen tenendum est. Quædā
sunt

DE BONIS OPERIBVS.

Sunt eiusmodi, ut simul existere fides & gratia possint. Alia excutiunt fidem & gratiam. Hoc discrimen tradit Paul. Roma. 8. Si secundum carnem uiuetis moriemini: si autem spiritu actiones carnis mortificabitis, uiuetis. Manet enim in sanctis naturalis infirmitas, concupiscentia, & multi uiciosi affectus. Sed quia his non obtemperant sancti, uerum repugnant & agnoscunt sibi condonari hanc infirmitatem propter CHRISTVM, hæc peccata dicuntur uenialia, hoc est, talia quæ sanctis condonantur, & propter quæ non amittunt fidem & spiritum sanctum. Est igitur peccatum ueniale uiciosus affectus, cui non obtemperant pii, sed repugnant, & credunt sibi eam infirmitatem propter Christum condonari. Sed quando non repugnant uerum obtemperant uiciosis affectibus contra conscientiam, fiunt peccata mortalia, id est, propter quæ illi, qui fuerant iusti, amittunt fidem & Spiritum sanctum, & propter quæ fiunt rei mortis æternæ, sicut Paulus inquit: Fornicatores, adulteri, homicidæ non possidebunt regnum Dei. Teneamus igitur hoc discrimen, ne simus ignaui, nec laxemus frenum cupiditatibus, ne amittamus dona Dei, sed meminerimus assidue tanquam in acie standum esse, ad cauendas insidias

Peccatū
ueniale
quid.

DE BONIS OPERIBVS.

diaboli, & reprimendos uiosos motus, ad excitandam inuocationem & fidem in tantis uitae periculis, quae & maiora & plura sunt, quam ut intelligi aut prospici à nobis possint. Ideò promissus est Spiritus sanctus, ut nos adiuuet & gubernet. Gubernat autem non ociosos & ignauos, sed repugnantes peccato, sicut Paulus hortatur, ut curemus ne frustra acceperimus gratiam. Etsi autem, ut ante dictum est, concupiscentia & uiosus motus, quibus repugnant pii, fiunt uenialia peccata, tamen & horum magnitudo agnoscenda debet. Non enim sunt leues morbi, dubitatio de ira & misericordia Dei, securitas, diffidentia, non ardere dilectione Dei, non ardentem inuocare Deum, fremere aduersus Deum in afflictionibus. Haec uicia non intelligit ratio humana, ideo contemnit peccata uenialia, sed pii sciunt non esse extenuanda. Nam concupiscentia cum suis fructibus est re ipsa mortale peccatum, in illis quibus non adest fides, & longe maius malum est, quam ut eius magnitudo à ratione perspici possit. Ideò pii hos morbos agnoscant, & uere perhorrescant, cum cernent quomodo repugnat natura hominis uoluntati Dei, sicut Paulus inquit: in foelix ego homo. Rursus autem erigant se fide, & sibi ignosci

DE SACRAMENTIS.

nosci credant, & serio repugnent illis morbis.
Hoc certamen est uera poenitentia piorum, in qua
crescat nouitas spiritualis, & concipiuntur noui
& ardentiores motus spirituales, sicut inquit
Paulus: Exterior noster homo corrumpitur, sed
interior renouatur. Et ad Collo. Induite nouum
hominem, qui renouatur agnitione Dei ad ima-
ginem eius, qui condidit eum. Et ad Corinthiose
in eandem imaginem transformamur, à gloria
in gloriam.

DE SACRAMENTIS.

QVID EST SACRAMENTVM?

Proprie est cerimonia in Euangelio instituta,
cui est addita promissio Euangelij.

QVOT SVNT?

TRIa recte numerantur, Baptismus, Absolu-
tio, Coena Domini. Baptismus est im-
mersio in aquam, quæ fit cum his uerbis:
Ego Baptiso te in nomine Patris, & Filij, & Spt-
ritus sancti. Et ad quid fiat Baptismus, hæc ipsa
uerba significant. Est enim sententia. Ego mini-
ster mandato diuino hac cerimonia testor, quia iam
ille DEVS recipiat te in gratiam, qui est Pa-
ter, Filius, & Spiritus sanctus, & sic uult agno-
sci & inuocari, quod propter filium te recipiat.

¶

DE SACRAMENTIS.

DEVS eorum, & ut infererentur populi dei.

Ergo Baptismus in nouo testamento est necessarius infantibus.

Valet consequentia, quia significatio conuenit, quod attinet ad promissionem gratiae. Et Deus uult esse efficax per Verbum & sacramentū.

QVID SIGNIFICAT

Baptismus?

Sacramenta principaliter sunt signa promissionum diuinarum. Quare praecipue significat baptismus promissionem Euangelij, quod propter Christum donetur nobis remissio peccatorum, & Spiritus sanctus. Itaque mersio significat ablui peccata, & mergi in mortem Christi, qua peccatum deletum est, & promissa noua & aeterna uita. Postea accedunt aliae significationes quae ad mores nostros pertinent. Mersio significat mergi nos in mortem & afflictiones, ut abolita carne immunda, prorsus deleatur peccatum. Sic ergo baptismum intueamur in omni uita, ut nos primum admoneat de uoluntate dei erga nos, quae uere nos receperit & uelit delere peccatū. Haec fides exuscitat inuocationem. Deinde admoneat nos mersio de obedientia, quod ad afflictiones uocati simus.

DE

DE SACRAMENTIS.

Et Spiritu sancto te sanctificet, et sit tibi opitulaturus, et inchoaturus nouam et eternam uitam. Ita in his uerbis comprehensa est promissio, et summa Euangelij, et ueri cultus descriptio, quae discernit nos à Gentibus et Iudaeis, qui non inuocant DEVM per filium mediatorem, neque agnoscunt Spiritum sanctum. Quare haec uerba semper sint nobis in conspectu, semper personet nobis in auribus haec uox Dei paciscentis nobiscum, quod uere uelit nobis esse Deus, uere uelit filij beneficiū et spiritum sanctū nobis impertire, uere curet et exaudiat nos propter hoc factum. Ideo Petrus dicit, Baptismum esse pactum bonae conscientiae erga DEVM, id est, sic sentientis de DEO, quod uere nos receperit propter filium, uere nos iam curet et exaudiat.

QVIS EST EFFECTVS

Baptismi?

PRorsus extinguit usum baptismi perniciosam et fanatica opinio plurimorum, quae imaginatur baptismum tantum esse notam professionis erga homines. Quare pij debent esse uigilantes, ne haec opinio animos eorum occupet. Statuant autem e contra, Baptismum esse testimonium uoluntatis Dei erga nos, et sic discant uti baptismo

DE SACRAMENTIS.

baptismo erga Deū. Quoties inuocas, cogita deū
testatum esse Baptismo, quod uere te receperit
in gratiā, quod uere uelit tibi ignoscere propter
filium, uere uelit te exaudire, uere uelit te sancti
ficare Spiritu sancto. Id testatus est hoc signo, in
quo pacifatur nobiscum, se nobis futurum esse de-
um, Saluatorem, & opitulatorem. Atq; ita Pau-
lus de baptismo loquitur. cum uocat lauacrum re-
generationis, Quo dicto clare testatur, baptismū
non tantum esse notam professionis coram homi-
nibus. Sunt igitur effectus Baptismi, remissio pec-
catorum, & donatio Spiritus sancti, sicut testatur
Paulus Ephe. 5. Mundans eam lauacro aquæ in
uerbo uitæ, ut exhiberet eam gloriosam &c. Por-
rò adulti discant exercendam esse fidem recorda-
tione baptismi, quia necesse est ad Sacramenta fi-
dem addi. Semper igitur baptismus debet nobis
testimonium esse uoluntatis dei erga nos, quo ad-
moniti credamus nos uere à deo receptos esse, ue-
re donatam esse salutem propter Christum, uere
sanctificari, ac iuari à Spiritu sancto.

SVNT NE INFANTES

Baptisandi?

Respondeo infantibus baptismum necessari-
um esse, quia mandatum Christi est uniuers-

H sale,

DE SACRAMENTIS.

Salu, Ioannis 7. Nisi quis renatus fuerit ex aqua
& spiritu, non potest ingredi in regnum Dei.
Ergo etiam infantibus opus est baptismo, ut salu-
uentur. Hæc ratio ducta ex uniuersali sententia
satisfacit pijs, & tenenda est aduersus fanaticos
homines, qui improbant baptismum infantium.
Sunt & plura argumenta utilia conscientijs.

Nemo saluatur extra Ecclesiam,
Infantes aliqui sunt saluandi,
Ergo necesse est eos insertos esse Ecclesie,
& applicari eis primum sacramentum.

Maiores est manifesta, quia ubi non est uerbum
Dei aut sacramentum, ibi non datur Spiritus san-
ctus, quia datur per uerbum & sacramenta. Mi-
nor etiam manifesta est, quia Christus clare pro-
nunciat de infantibus in populo Dei: Non est uo-
luntas patris, ut pereat unus de paruulis istis. Cui
igitur testetur infantes illos saluos fieri, qui sunt
in populo Dei, non alios extra Ecclesiam, sequi-
tur necessario inserendos esse Ecclesie. Confir-
mat eandem Minorem et alia sententia Christi,
uidelicet, Sinite paruulos uenire ad me. Talium
est enim regnum cælorum. Et loquitur de infantibus
in populo Dei. Ergo testatur aliquos infantes sal-
uos fieri, et quidem illos, qui sunt inserti Ecclesie.

Tertium

DE SACRAMENTIS.

Tertium. Non est remissio peccatorum sine ministerio uerbi & sacramentorum,

Infantes habent opus remissione peccatorum,

Ergo infantibus applicandum est ministeriū sacramentorum.

Maiorem confirmat hæc sententia, Ioannis uigesimo: Quorū remisistis peccata, remittuntur eis &c. Minorem confirmat Paulus Roman. 5. & Ephe. 2. ubi testatur infantes secum asserre peccatum originis, hoc est, reatum & corruptionem naturæ.

Quartum argumentum. Promissio Euangelij pertinet ad infantes.

Ergo & sacramentum, quod est testimoniū promissionis, & signum quod significat applicari promissionem.

Consequentia ualet, quia ad quem pertinet promissio, quæ est principalis, ad eundem pertinet signum, quod est nota promissionis. Antecedens manifestum est, quia infantes non nisi propter Christum saluantur. Et ipse inquit: Sinite paruulos uenire ad me.

Quintū. Circumcisio in ueteri testamento erat necessaria infantibus, ut significaret ad eos pertinere promissionem gratiæ, uidelicet: Ero

H ij DEVS

DE POENITENTIA.

Vocabulum poenitentiae in Ecclesia usurpatur pro conuersione ad pietatem, & nos usitatum uerbum retinemus ut facilius agnosca locus doctrinae possit. Sunt autem partes poenitentiae duae Contritio & fides. Contritio significat terrores conscientiae, agnoscentis peccatum & iram dei, ac dolentis propter peccata. Fiunt autem hi terrores cum Euangeliū arguit peccata, quam ad rem utitur ministerio legis. Ac necesse est existere terrores, sicut dicit Ioel: Scindite corda uestra. Et Esaias: ubi habitabit dominus? In spiritu contrito &c. Et Esaiæ 1. Desinite peruerse agere. Et Ezechielis 18. Cum auerterit se impius ab impietate sua &c. Nec tamen meretur contritio remissionem peccatorū, Imo nisi fides accederet, contritio & terrores adferrent desperationem & aeternam mortem. Necesse est igitur & de altera parte Ecclesias doceri, ut accedat consolatio. Quare proponendum est Euangeliū, in quo promittitur remissio peccatorum propter Christum, quae uere ita donatur, cum fide statuimus nobis non propter dignitatem nostram, aut opera, aut uirtutes, sed propter Christū, qui pro nobis factus est uictima, gratis remitti peccata, suntq; docendae ecclesiae ne aliud quærant, præ-

DE POENITENTIA.

ter hanc fidem, ut mereantur remissionem peccatorum. Consuetudo enim solet alias consolationes praeter fidem quaerere. Quare non sine certamine magno reuocatur ad fidem. Discamus igitur huius fidei exercitia, sciamus eam esse praecipuum cultum dei & in omni inuocatione exercendam. Quoties incipimus inuocare, haec fides praeluceat, credamus nobis ignosci, nos reputari iustos, nos exaudiri propter pontificem Christum. Ita in omni inuocatione haec fides qua credimus nobis remitti peccata, exercenda est, & haec est proprius cultus priorum. Habeamus autem in conspectu quaedam firma & illustria testimonia de hac fide & de remissione peccatorum, ut magis confirmari mentes, & excitari ad fidem & inuocationem possint, Actor. x. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.

Sciendum est & illud cum hac fide nos sustentamus, dari spiritum sanctum per uerbum, iuxta illud Pau. ad Galatas, ut promissionem spiritus accipiamus per fidem. Nam spiritus sanctus est efficax in consolatione per uerbum Euangelij. Quare cum nos Euangelij & absolutionis cogitatione erigimus, datur spiritus sanctus. Postea sequi etiam

DE POENITENTIA.

debet noua obedientia, sicut scriptum est: Debito-
res sumus ne secundum carnem uiuamus. Si enim
secundum carnem uixeritis, moriemini. Et ad
Corinth. Adulteri, homicidæ nō possidebunt reg-
num dei. Cum fide agnouimus misericordiā Dei
& beneficium Christi, tum corda impellente spi-
ritu sancto subiiciunt se deo, & concipiunt bonū
propositū, ut uulgo dicitur, id est, incipiunt obedi-
re deo iuxta eius uerbum, & repugnare malis
cupiditatibus ne contra conscientiam faciunt. Hoc
bonum propositum est inchoatio nouæ obedi-
entiæ complectens bonos motus omniū uirtutū, ti-
morem, dilectionē, paciētiā, inuocationē, offi-
cia dilectionis, castitatem, ueritatem. Nec sine fi-
de fit bonum propositū. Nam contritio sine fide
est terror qui parit indignationē aduersus deū,
& desperationem, non parit dilectionem dei, &
inuocationem. Sed postquam accedit fides, deinde
contritio, fit timor filialis, & bonum opus ac sa-
crificiū, sicut inquit Psalmus. Sacrificiū deo spiri-
tus contribulatus, cor contritum & humiliatum
deus non despicias: Hinc intelligi potest semper
ueram poenitentiam parere bona opera, ut alter
latro crucifixus cum Christo, habet contritionē,
agnoscit enim suum peccatū, habet & fidem, cū

H iij. agnoscit

DE ABSOLVTIONE.

agnoscat Christum esse saluatorem. Nec enim erat obscura Christi cognitio, quæ tali tempore prædicat eum esse saluatorem, ac necesse est in animo eius accensum fuisse excellens lumen. Audit etiã absolutionem & Euangeliũ, ut fides eius confirmetur. Hæc ipsa cõuersio, est inchoatio nouæ obedientiæ, dilectionis & boni propositi, quæ sunt bona opera. Accedunt & externa opera maxime gloriosa, inuocatio, & confessio de Christo, quæ contra blasphemias defendit gloriam eius. Item confessio peccati.

DE ABSOLVTIONE.

Priuata absolutio est illustre testimonium, ostendens in Euangelio institutum esse ministerium annuntiandi remissionem peccatorum multis aut singulis, iuxta illud, Quorum remiseritis peccatum &c. Applicat igitur priuata absolutio singulis Euangelium, & testatur promissionem ad singulos pertinere, sicut cætera sacramenta sunt applicationes, quæ testantur ad singulos pertinere Euangelij promissionẽ. Quare priuata absolutione utendum est. Semper autem meminerimus addendam esse fidem, quæ uere credat uocẽ Euangelij, quæ nobis applicatur, & annunciat remissionem peccatorũ propter
ter

DE CONFESIONE.

ter Christum, & cum obstrepunt cogitationes il-
lae, humanam remissionem irritam aut incertam
esse, cum solius Dei sit remittere peccata, reuo-
canda est mens ab his cogitationibus ad Euange-
lium. Non enim remittit homo, sed deus qui suam
uoluntatem in Euangelio proposuit & instituit
ministerium, ut promissio ipsius nobis annunde-
tur & c. & mandauit promissioni credi. Sic per
ministerium in baptismo remittuntur peccata.

DE CONFESIONE.

Confessio quæ fit deo, est ipsa contritio cū
fide petente remissionem peccatorum. De
hac confessione loquitur Psalmus. Dixi con-
fitebor aduersum me iniusticiam meam domino,
& tu remittis impietatem peccati mei. i. cum per-
terrefactus agnosco me esse reum, nec confido
mea iusticia, sed confugio ad promissam misericor-
diam, uerè impetro remissionem. Et hic uersicu-
lus Psalmi proponit illustre exemplum conuersio-
nis & ueræ confessionis. Sed alia confessio est enu-
meratio delictorum, quæ fit sacerdoti. Hæc enu-
meratio non est necessaria, quia nec præcipitur
à Christo, nec est possibilis, iuxta illud. Delicta
quis intelligit? & tamen cum absolutio petenda
sit, ministri aduendi sunt, & ostendendum nos

H v agnoscere

DE SATISFACTIONE.

agnoscere iram dei aduersus nostra peccata, & petere ut uocem Euangelij nobis impertiant, & testari nos deinceps bonos fructus poenitentiae facturos esse. Sic de confessione scriptum est Mat. 3. Confitentes peccata sua. Et Lucae 17. describitur quid testari debeamus, cum ait, si conuersus fuerit ad te dicens: poenitet me, dimitte illum. Nam contemnentibus iram dei, qui perseverant in flagitijs contra conscientiam, non est impertienda absolutio.

DE SATISFACTIONE.

Consuetudo satisfactionum improbanda est, & reijcienda doctrina de satisfactionibus. Cauendum est enim omni studio, ne obrudatur doctrina de gratuita acceptatione & de fide. Luceat haec sententia in Ecclesijs, quod gratis propter Christum donetur remissio culpae & poenae aeternae, quod Christus sit satisfactio & uictima pro peccatis nostris, quod nulla nostra opera sint satisfactiones pro peccatis nostris.

Hanc doctrinam ualde obscurauit doctrina de satisfactionibus in Ecclesia. Ideo necesse est eam aboleri, et reijci doctrinam de satisfactionibus. Sed hic monendi sunt rudes, non reijci ciuiles satisfactiones, ut fieri restitutionem, quae uere pertinet

nene

DE SATISFACTIONE.

uent ad contritionē: Sed reijciuntur satisfactio-
nes, quas ipsi uocant opera indebita. Item, q̄ ope-
ribus tribuunt compensationē pro aeterna mor-
te, et obruunt doctrinā de beneficio Christi. Qua-
les autem fuerint mores satisfactionis publicae
quondā, & quales postea ritus & opiniones se-
cutae sint, longus est quā ut ad Catechesin per-
tineat. Ceterū illud sciant pij, Deū saepe punire
peccata in gentibus poenis temporalibus, & has
rursus mitigare, aut prorsus tollere propter totā
poenitentia. Sicut Dauid propter adulteriū ē reg-
no expulsus est, sed Deus agenti poenitentia, miti-
gauit poenam, cumq; restituit. Discernēda est igitur
remissio aeternae poenae, à remissione praesen-
tiū & corporalium poenarū. Semper in remissio-
ne culpae simul fit remissio poenae aeternae prop-
ter Christū, sed quia Deus in hac uita nos subie-
cit afflictionibus, nō semper tolluntur poenae cor-
porales. Imò interdum etiam post poenitentia ir-
rogantur, exempli causa, & ut pij exerceantur,
sicut inquit Petrus: iudicium à domo Dei incipit.
Ut Dauid post poenitentiam regno expulsus est,
sed tamē propter cōuersionem mitigatur poena.
Saepe punit Deus fontes ante poenitentiam, ut re-
nocet eos, ut Manasses in carcere resipuit. 2. Pa-
ralip.

DE COENA DOM.

Malip. 22. Tales afflictiones non sunt compensa-
tiones, aut satisfactiones, sed poenae, quibus Deus
aut reuocat, aut exercet homines. Cæterum pro-
misit Deus mitigationem poenarum corporalium
agentibus poenitentiam, ut Esaiæ 1. Si fuerint pec-
cata uestra, ut coccinum, quasi nix de albabuntur.
Si uolueritis & audieritis me, bona terræ come-
detis. Et Esaiæ xxxiiij. Panis ei datus est, Regem
in decore suo uidebunt. Et Zachariæ 1. Conuerti
mini ad me & ego conuertar ad uos.

DE COENA DOMINI.

Diligenter admonendi sunt pij, ut discant
sacramenta à Christo instituta, non esse
tantum notas professionis erga homines,
sicut toga discernebat Romanos à Græcis, aut
forma uestis discernit monachos: nec esse tantum
symbola morum, ut nunc multi lectis gentium
historijs, quia uident in foederibus faciendis fuisse
morem, testificandæ beneuolentiæ mutuae causæ
sa, simul conuiuari, cogitant hanc coenam Christi
etiam tale conuiuium esse institutum ad signifi-
candam mutuam beneuolentiam: Sed hic nequa-
quam principalis finis est. Nam sacramenta in
Euangelio instituta sunt signa gratiæ, id est, sunt
principaliter testimonia uoluntatis diuinæ erga
nos.

DE COENA DOMINI.

nos. Sicut circumcisio erat testimonium posteris
Abrahæ, uere eos esse populum Dei, & admoni
ti hoc signo debebant credere, se uere propter
promissionem, habere Deum propiciam. Hic fuit
principalis usus circumcisionis, ut docet Paulus
Roma. iiii. cum ait. Circumcisionem esse sigillum
iusticiæ fidei, id est, testimonium quo fides magis
confirmatur: nam accepto signo statuimus ad
nos pertinere promissionem. Sic & de coena do
mini sentiamus, esse eam sacramentum, id est, te
stimonium additum Euangelio, ut nos admoneat
uere ad nos pertinere promissionem Euangelij
& beneficia Christi. Sciant igitur pij, utendum
esse integro sacramento sicut Christus instituit,
& cum sumunt corpus & sanguinem Domini,
Christum adesse & in eis efficacem esse. Cum au
tem quaeritur ad quid profit manducare, recte re
spondetur prodesse ad confirmandū fidem, quia
est testimonium, quo admoniti statuere debemus,
uere ad nos pertinere beneficia Christi. Exhibet
tibi Christus corpus suum, ut donet tibi sua bene
ficia, ut testetur te esse membrum pro quo passus
est, quod uelit seruare, in quo uelit esse efficax
contra diabolum. Exhibet sanguinem ut scias te
sanguine ipsius ablutum esse. Prodest igitur man
ducare

DE MISSA.

ducare agentibus poenitentiam, & fide intuentibus in mortem & resurrectionem Christi, & credentibus propter hunc mediatorem, Deum uere propitium esse, uere nobis ignoscere, nos exaudire, & inuocantibus hac fide deum & Dominum nostrum Iesum Christum, & pro tanto beneficio gratias agentibus. Hæc concurrere in usu necesse est. Nec prodest cærimonia sine poenitentia & sine fide.

QVID DE MISSA SENTIENDUM EST?

Sacramenta extra usum à Christo instituta non sunt sacramenta, ut si quis aquam baptismi circumferret, etiamsi uerba adderet, theatrico more, nequaquam esset Baptismus, & is cultus esset impius, ita cum ex cœna domini fit oblatio, item cum applicatur pro uiuis & mortuis, nequaquam est sacramentum à Christo institutum. Cum autem Sacrificuli in missa offerant panem & uinum sine ullo mandato Dei, & applicent pro uiuis & mortuis, fugiendæ sunt tales missæ tanquam idolatricæ. Nec opus ipsum potest alijs mereri remissionem peccatorum, quia oportet singulos accipere remissionem peccatorum gratis propria fide quæ nititur Christo, non ullius

DE MISSA.

illius humani operis merito. Pugnatur igitur ap-
plicatio pro alijs, cum doctrina de fide. Denique
non magis est sacramentum in missa Pa-
pistica, quam Turcica aut Iudaica
circumcisio, est Sacramen-
tum. Dixit autem
coelestis uox:
Fugite
idolatriam.

τελει.

ERPHVRDIAE EX
OFFICINA VVOLFGANGI
STHVRMERII.

ANNO M. D. XL.

Handwritten in blue ink: *2*
Sam. 174

ULB Halle 3
003 799 45X

Handwritten in blue ink: *f*

Handwritten in blue ink: *86.*

